

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

VĚZNICE

ZPRÁVA
ZE SYSTEMATICKÝCH NÁVŠTĚV
VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV

2016

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

VĚZNICE

ZPRÁVA

ZE SYSTEMATICKÝCH NÁVŠTĚV
VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV

2016

Veřejný ochránce práv

Údolní 39, 602 00 Brno

informační linka: **+420 542 542 888**

telefon (ústředna): **+420 542 542 111**

e-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

www.facebook.com/verejny.ochrance.prav

www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/veznice/

ISBN 978-80-87949-24-5

POSLÁNÍ OCHRÁNCE

Veřejný ochránce práv (ombudsman) podle zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, chrání osoby před **jednáním úřadů a dalších institucí**, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá **principům demokratického právního státu a dobré správy** nebo jsou úřady nečinné. V rámci prošetřování stížností má ochránce právo nahlížet do úředních či soudních spisů, žádat úřady o vysvětlení a může bez ohlášení provádět místní šetření. Shledá-li pochybení v činnosti úřadu a nedojde-li následně k nápravě, může informovat nadřízený úřad či veřejnost.

Od roku 2006 plní ochránce úkoly **národního preventivního mechanismu** podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob omezených na svobodě před **špatným zacházením**. Návštěvy jsou prováděny jak na místech omezení svobody z moci úřední, tak i v zařízeních, kde je poskytována péče, na níž jsou její příjemci závislí. Svá zjištění a doporučení týkající se podmínek v určitém typu zařízení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv a na jejich základě formuluje obecné standardy zacházení. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu a odstranění případného špatného zacházení ochránce směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak i k ústředním orgánům státní správy.

V roce 2009 byl ochránce pověřen rolí **národního tělesa pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací** (equality body) v souladu s právem Evropské unie. Přispívá

tedy k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Za tím účelem poskytuje pomoc obětem diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Od roku 2011 ochránce rovněž **sleduje zajištění cizinců a výkon správního vyhoštění**.

K jeho **zvláštním oprávněním** patří právo podávat Ústavnímu soudu návrhy na zrušení podzákoných právních předpisů, právo vedlejšího účastenství před Ústavním soudem v řízení o zrušení zákona či jeho části, právo podat žalobu k ochraně veřejného zájmu či návrh na zahájení kárného řízení s předsedou či místopředsedou soudu. Ochránce také může doporučit vládě přijmout, změnit či zrušit zákon.

Ochránce je **nezávislý a nestranný**, z výkonu své funkce je zodpovědný pouze Poslanecké sněmovně, která ho zvolila. Má jednoho, stejným způsobem zvoleného, **zástupce**, kterého může pověřit částí své působnosti. Se svými poznatky ochránce průběžně seznamuje veřejnost prostřednictvím internetu, sociálních sítí, odborných seminářů, kulatých stolů a konferencí. Nejdůležitější zjištění a doporučení shrnuje **zpráva o činnosti veřejného ochránce práv** předkládaná každoročně Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

OBSAH

3

Úvodní slovo

5

Shrnutí

7

Seznam použitých
zkratk

8

O systematických
návštěvách

10

Účel výkonu trestu
odnětí svobody
a omezení práv jako
„ultima ratio“

12

Personální podmínky
ve věznicích

16

Přeplněnost věznic

21

Zaměstnávání
odsouzených

26

Zdravotní služby

32

Trvale pracovně
nezařaditelní odsouzení

42

Bezpečnost

47

Návštěvy odsouzených

52

Kázeňská praxe

56

Zdroje

ÚVODNÍ SLOVO

Již od roku 2001 veřejný ochránce práv navštěvuje věznice a řeší podněty týkající se podmínek výkonu vazby či trestu odnětí svobody a postupu Vězeňské služby ČR. Posledních deset let rovněž vykonává preventivní systematické návštěvy ve smyslu Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení. Za tu dobu vydal několik významnějších zpráv z oblasti vězeňství. Jde zejména o zprávu z návštěv věznic z roku 2006, v níž shrnul poznatky z návštěv věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou a zprávu z návštěv vazebních věznic z dubna 2010. Významnou publikací je také sborník stanovisek Vězeňství publikovaný v roce 2010. Již tehdy JUDr. Otakar Motejl v předmluvě doporučil, aby o přeřazování odsouzených do jednotlivých typů věznic namísto soudů rozhodovala přímo Vězeňská služba ČR. Neočekával, že by se jeho myšlenka mohla naplnit dříve než za několik let, považoval však za nutné ji znovu, a možná naléhavěji zopakovat. K návrhu prvního ombudsmana se připojuji.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Zpráva, kterou držíte v rukou, shrnuje poznatky z návštěv, které vykonali moji spolupracovníci v letech 2014 a 2015. Návštěvy jsme provedli v sedmi zařízeních pro výkon trestu mužů převážně se zařazením do typu věznic s dozorem a ostrahou.

Mohlo by se říci, že jde o běžné shrnutí více systematických návštěv, jako již tomu bylo vícekrát v minulosti. Několik skutečností však naznačuje, že tomu tak není zcela. Pro odborníky a zúčastněné není žádným tajemstvím, že české vězeňství již delší dobu přešlapuje na místě. V devadesátých letech došlo ve vězeňství k řadě významných pozitivních změn, ale v dalších desetiletích jako by se vývoj zastavil. Dlouhodobě má Česká republika mezi evropskými státy jeden z nejvyšších indexů vězeňské populace, dlouhodobě jsou české věznice výrazně přeplněny, a ani umělé snížení počtu vězňů prezidentskou amnestií v roce 2013 nepříznivý trend růstu počtu vězňů nezvrátilo. České věznice jsou stavebně-technicky konstruovány na hromadné ubytování vězňů, což neodpovídá moderním zásadám výkonu trestu odnětí svobody. Odměny pracujících vězňů upravené nařízením vlády byly stanoveny v roce 1999 a od té doby nebyly valorizovány. Přestože obecně klesá kriminalita¹, stoupá počet recidivujících vězňů ve vězeňské populaci.

1 DUŠEK, Libor. Hrozí opět přeplnění věznic? Predikce vývoje počtu vězňů v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, Studie 13/2015, s. 13.

Nedostatečný počet odborných pracovníků ve vězeňství neumožňuje kvalitní individuální práci s odsouzenými.

Při vědomí širšího kontextu jsme se při systematických návštěvách zaměřili zejména na fungování zdravotních služeb, na podmínky výkonu trestu lidí s nejrůznějšími zdravotními hendikepy (fyzickými i psychickými), na otázky prostorových kapacit a materiálních podmínek, na problémy při zaměstnávání vězňů, na (ne)funkčnost některých režimových opatření, na otázky bezpečnosti vězňů i personálu ve vztahu k základním právům a formulujeme celou řadu doporučení pro Vězeňskou službu ČR a Ministerstvo spravedlnosti.

Je však zřejmé, že některá rozhodnutí lze učinit jen na úrovni vlády jako celku. Chci zdůraznit, že sleduji činnost Ministerstva spravedlnosti a přípravu **konceptu vězeňství do roku 2025**, a vítám základní směřování této koncepce, která si je vědoma přesahů do jiných oblastí politiky.

Záměrně zmiňuji širší kontext, na nějž jsme při návštěvách stále naráželi. Je zjevné, že není zcela v silách vězeňské služby opravdu kvalitativně změnit vězeňský systém, aby efektivně fungoval a v mnohem vyšší míře, než je tomu dnes, navracel lidi do společnosti. Je zřejmé, že přesahy do trestní politiky a do sociální politiky jako takové jsou nezbytnou podmínkou zlepšení situace v českém vězeňství a vyžadují mezipřesortní spolupráci.

”

Česká republika má jeden z nejvyšších indexů vězeňské populace v Evropě

“

SHRNUTÍ

1

Mezi roky 2014 a 2015 ochránkyně provedla **systematickou návštěvu 7 věznic** pro výkon trestu mužů převážně se zařazením do typu dozor a ostraha.

3

Česká republika má mezi evropskými státy jeden z nejvyšších indexů vězeňské populace, dlouhodobě jsou české **věznice kapacitně přeplněny**. Pokud se tento problém nebude systematicky řešit např. změnou trestní politiky, v českých věznicích bude v nejbližších letech chybět přibližně 2 300 míst.

4

Možnosti nápravy odsouzených jsou ovlivněny **hromadným systémem ubytování**, který minimalizuje pozitivní efekt práce odborných zaměstnanců věznic a podporuje tzv. druhý život odsouzených.

6

Systém zdravotní péče ve věznicích vyžaduje reformu. Zdravotní péče v podmínkách českých věznic se potýká s řadou problémů především v zajištění dostupné a kvalitní péče, což do jisté míry souvisí s nedostatkem lékařů motivovaných k práci ve věznicích; aktuálně je nezbytné provést analýzu celkového pojetí vězeňského zdravotnictví, přičemž evropským trendem souladným s doporučeními Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) i Světové zdravotnické organizace (WHO) je přenesení odpovědnosti za zdravotní péči ve věznicích na civilní zdravotnictví.

2

Špatné zacházení ochránkyně konstatovala **ve dvou věznicích**. Důvodem byly obecně nedobré podmínky pro výkon trestu odsouzených se zdravotním postižením či duševním onemocněním. Problémy ochránkyně shledala v materiálních podmínkách i v nedostatečném zajištění asistence osobám závislým na pomoci druhých osob. Problematické je samotné zákonné vymezení této specifické kategorie odsouzených, které v současné době zdůrazňuje nemožnosti pracovního zařazení, ačkoliv primárním kritériem určujícím specifika těchto odsouzených by měl být jejich zdravotní stav.

5

Odborní zaměstnanci určené pro práci s vězněnými osobami jsou zahlceni administrativní prací nesouvisející s naplňováním účelu výkonu trestu odnětí svobody odsouzených. Jejich počet je nedostatečný ve vztahu k rostoucímu počtu vězněných osob. Nedostatečný počet odborných pracovníků ve vězeňství neumožňuje kvalitní individuální práci s odsouzenými.

7

Přes zásadní růst cen v uplynulých letech nedošlo od 1. 7. 2000 k valorizaci pracovních odměn odsouzených. Průměrná reálná výše měsíční odměny odsouzeného je 3 725 Kč (rok 2014). Budou-li mít odsouzení možnost vyššího výdělku, současně s tím se zvýší jejich možnosti hrazení dluhů (náklady výkonu trestu, náhrada škody způsobené trestnou činností, vyživovací povinnosti, exekuce) a lze předpokládat v tomto smyslu snížení motivace páchat trestnou činnost po propuštění. Ochránkyně podporuje zavedení postupné **valorizace pracovních odměn** odsouzených tak, aby se minimalizoval možný negativní dopad tohoto opatření na zaměstnanost odsouzených (snížení atraktivity pracovní síly odsouzených v případě skokového zvýšení odměn).

8

Ve výkonu trestu odnětí svobody by měly být podporovány a rozvíjeny sociální vazby odsouzených s jejich blízkými, např. **umístěním do věznice v blízkosti bydliště osob blízkých** anebo vhodnou **organizací návštěv odsouzených**. Ochránkyně považuje zákonnou tříhodinovou délku návštěvy za překonaný minimální standard, který neodpovídá modernímu pojetí výkonu trestu, zaměřenému na přizpůsobování vězeňských podmínek životu na svobodě a udržování kontaktu s rodinou.

9

Z **analýzy kázeňské praxe** vyplývá razantní **útlum** počtu ukládaných kázeňských trestů a udělovaných kázeňských odměn mezi roky 2013 a 2014. Tato změna souvisí s novou úpravou kázeňského řízení v návaznosti na umožnění soudního přezkumu vybraných rozhodnutí v kázeňském řízení soudy. Ochránkyně je přesvědčena, že systém kázeňských odměn a trestů nemá být jediným motivátorem odsouzených a v útlumu kázeňské praxe nespátřuje v zásadě negativa. Nicméně této změny v kázeňské praxi si musí být vědomi i soudci, kteří nezřídka např. v rámci řízení o podmíněném propuštění formalisticky vyžadují několik kázeňských odměn pro to, aby vyhověli danému návrhu.

I) Seznam použitých zkratek

CPT – Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EVP – Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům

Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.

Kancelář – Kancelář veřejného ochránce práv

Listina – Listina základních práv a svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb.

NGŘ – nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky

řád výkonu trestu – vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

TPN – trvale pracovní nezařaditelní odsouzení

trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

zákon o veřejném ochránci práv – zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv

zákon o vězeňské službě – zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

zákon o výkonu trestu – zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

zákon o zdravotních službách – zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

II) O systematických návštěvách

Pro část roku 2014 a 2015 jsem k systematickým návštěvám vybrala **především věznic určené (profilované) pro výkon trestu mužů se zařazením do typu dozor a ostraha.**¹

Tento typ zařízení jsem se rozhodla zařadit do plánu návštěv zejména z těchto důvodů: Systematické návštěvy věznic typu dozor nebyly dosud veřejným ochráncem práv provedeny; ve věznicích typu ostraha se nachází nejpočetnější skupina odsouzených; z věznic typu ostraha přichází nejvyšší počet podnětů.

Rizika špatného zacházení jsou v případě věznic mnohá, což je způsobeno již samotnou povahou výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení se musí podrobit celé řadě opatření (omezení volného pohybu, omezení práva na soukromí, hygienická omezení, omezení práva na svobodnou volbu lékaře apod.), jakož i omezenému materiálnímu vybavení prostor, kde tráví většinu svého času. Riziko špatného zacházení je vysoké rovněž s ohledem na skladbu vězeňské populace, ve které mají zastoupení i senioři, osoby s duševním onemocněním, chronicky nemocní odsouzení, odsouzení závislí na návykových látkách, apod.

Na prevenci špatného zacházení s odsouzenými se kromě veřejného ochránce práv podílejí rovněž krajská státní zastupitelství, která ve věznicích provádějí dozor nad dodržováním právních předpisů² a CPT.

”

návštěvy byly zaměřeny na mužské věznic typu dozor a ostraha

“

1) Průběh návštěv

Systematické návštěvy proběhly neohlášeně, na místě však vždy s vědomím ředitele věznice. Provedením návštěv jsem pověřila zaměstnance Kanceláře, kterými byli právníci Kanceláře a externí konzultanti Kanceláře – lékaři, případně jiní odborníci z oblasti vězeňství.

Návštěvy věznic byly dvou až třídenní a zahrnovaly prohlídku prostor věznice, pozorování, rozhovory se zaměstnanci věznice

”

kontroly věznic provádí také státní zastupitelství a CPT

“

1 Ustanovení § 56 odst. 1 trestního zákoníku stanoví, že *nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve věznicích a) s dohledem, b) s dozorem, c) s ostrahou, nebo d) se zvýšenou ostrahou.* Podle odst. 2 soud obvykle zařadí do věznice s dozorem pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující tři léta a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Do věznice s ostrahou pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem. S ohledem na závažnost trestného činu a stupeň a povahu narušení pachatele může soud pachatele umístit do jiného typu věznice [§ 56 odst. 3 trestního zákoníku].

2 § 78 zákona o výkonu trestu.

a odsouzenými, studium vnitřních předpisů a dokumentace odsouzených, včetně zdravotnické dokumentace. V průběhu návštěv byla pořizována fotodokumentace.

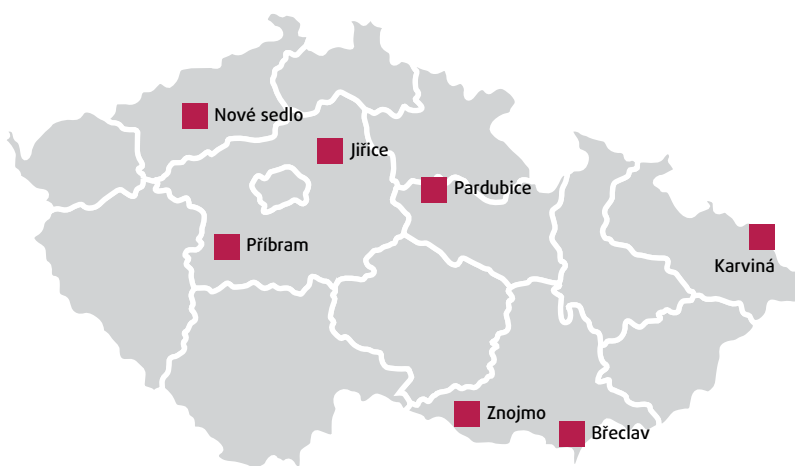
Zprávy z návštěv, které reflektovaly má zjištění a obsahovaly doporučení ke zlepšení praxe jsem adresovala ředitelům jednotlivých věznic. Ředitelé všech věznic se ke zprávě vyjádřili a informovali mě o přijatých opatřeních. Úspěšnost (akceptace) mých doporučení je 81 %.³

2) Informace o navštívených zařízeních

Pracovníci Kanceláře navštívili celkem 7 z celkového počtu 35 věznic (celkem 27 mužských věznic má oddělení s dozorem a ostrahou). Navštíveno tedy bylo 20 % všech věznic (26 % mužských věznic, kde je zřízeno oddělení s dozorem a ostrahou).

Informace o navštívených věznicích, jejich kapacita⁴ a naplněnost⁵, jsou uvedeny v následující tabulce. Červeně zvýrazněné věznice jsou ty, kde byla oddělení v době systematické návštěvy kapacitně přeplněna.

Věznice	Kraj	Kapacita	Naplněnost
Znojmo	Jihomoravský	207	164
Pardubice	Pardubický	678	584
Příbram	Středočeský	718	690
Karviná	Moravskoslezský	203	87
Nové Sedlo	Ústecký	414	426
Břeclav	Jihomoravský	164	120
Jiřice	Středočeský	715	749

mapa navštívených věznic v ČR

3 Číslo zahrnuje i ta doporučení, která byla akceptována, ale nebyla ve stanovené lhůtě realizována např. z finančních důvodů. Číslo tedy zahrnuje i teprve příslibené realizace doporučení.

4 Zahrnuta jsou pouze oddělení pro výkon trestu v typu dozoru a ostraha. Některé navštívené věznice měly i oddělení pro výkon trestu v jiných typech či oddělení pro výkon vazby. Ty nebyly předmětem návštěv. Tabulka zohledňuje kapacitu v době systematické návštěvy.

5 Stav aktuální v době systematické návštěvy dle měsíčních statistických hlášení Vězeňské služby ČR. Dostupné z www.vscr.cz [online].

III) Účel výkonu trestu odnětí svobody a omezení práv jako „ultima ratio“

Na naplňování účelu trestu odnětí svobody⁶ se podílí celá řada faktorů. Od motivačních činitelů (prostupné skupiny vnitřní diferenciací, kázeňské tresty a odměny, program zacházení, pracovní zařazení), přes práci odborných zaměstnanců (vychovatelů, speciálních pedagogů, psychologů) až po materiální podmínky (materiální vybavení prostor pro ubytování a pro provádění hygieny, zázemí pro sportovní aktivity, vybavení návštěvních a kulturních místností, apod.).⁷

Ustanovení § 27 odst. 2 zákona o výkonu trestu obsahuje taxativní výčet základních práv a svobod odsouzených, která jsou po dobu výkonu trestu omezena. Třetí odstavec téhož ustanovení vymezuje práva, která odsouzeným po dobu výkonu trestu odnětí svobody nepřísluší vůbec (např. svobodná volba poskytovatele zdravotních služeb). Současně podle odst. 1 téhož ustanovení *jsou odsouzení povinni podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu nebo která nemohou být vzhledem k výkonu trestu uplatněna.*

K omezení práv a svobod odsouzeného je možné přistoupit pouze tehdy, je-li to nezbytné k naplňování účelu výkonu trestu. Při každém omezení základního práva nebo svobody odsouzeného je nutné rovněž zvažovat dvě skutečnosti: 1) zda nelze použít jiné mírnější opatření a zda 2) je zásah do práva nebo svobody odsouzeného přiměřený.

Splnění těchto podmínek je soudy hodnoceno v rámci tzv. testu proporcionality.⁸ Obdobný přístup volí ESLP, který shledává porušení Úmluvy tehdy, pokud omezení základního práva není dáno zákonem, nesleduje legitimní cíl anebo není v demokratické společnosti nezbytné.⁹

6 Ustanovení § 1 odst. 2 zákona o výkonu trestu charakterizuje účel výkonu trestu odnětí svobody: *Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. Ustanovení § 2 odst. 1 zákona o výkonu trestu stanoví, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. Odstavec 2 dále stanoví, že s odsouzenými se ve výkonu trestu musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*

7 MURDOCH, Jim. *The treatment of prisoners. European standards.* Strasbourg: Council of Europe, 2008, s. 213.

8 V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 Ústavní soud dovodil jedno ze základních pravidel fungování státní moci, kterým je zásada proporcionality (přiměřenosti) a zákaz zneužití práva. Ústavní soud konstatoval, že v případech střetů základních práv či svobod s veřejným zájmem, resp. s jinými základními právy či svobodami: *„... je třeba posuzovat účel (cíle) takového zásahu ve vztahu k použitým prostředkům, přičemž měřítkem pro toto posouzení je zásada proporcionality (přiměřenosti v širším smyslu), jež může být také nazývána zákazem nadměrnosti zásahů do práv a svobod“.*

9 Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 883–884.

III) Účel výkonu trestu odnětí svobody a omezení práv jako „ultima ratio“

V tomto rámci jsem posuzovala zacházení s odsouzenými v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. U každého omezení základního práva nebo svobody odsouzeného jsem se zabývala tím, zda dané omezení slouží k naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody, je k danému cíli vhodné (potřebné) a zda je přiměřené. U každého omezení práv a svobod odsouzených jsem současně posuzovala, zda neporušuje lidskou důstojnost a nedosahuje špatného zacházení.

1) Zohlednění podmínek konkrétní věznice

Právní úprava práv a povinností odsouzených platí pro všechny odsouzené ve všech věznicích daného typu stejně. S ohledem na zásadu rovnosti právní úprava nezohledňuje (a reálně ani nemůže) faktické odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody v jednotlivých věznicích. Tyto faktické odlišnosti spočívají zejména v geografické poloze věznice, architektonickém uspořádání věznice, materiálních podmínkách, v nabídce programu zacházení, ve skladbě a počtu odsouzených, personálním zajištění, přístupu k zaměstnávání, apod.

Ředitelé věznic by si měli být těchto faktických odlišností věznic vědomi, stejně tak určitého znevýhodnění konkrétních odsouzených. Touto optikou by měli přistupovat k realizaci práv a vynucování povinností odsouzených.

CPT si rovněž všímá skutečnosti, že se odsouzení nenacházejí v rovném postavení. Proto například v souvislosti s odsouzenými, kteří se nacházejí daleko od své rodiny, volá po určité flexibilitě, pokud jde o aplikování pravidel návštěv a telefonních hovorů.¹⁰

”

podmínky
v jednotlivých
věznicích se liší

“

10 Výňatek z druhé obecné zprávy CPT [CPT/Inf (92) 3], bod. 51. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

IV) Personální podmínky ve věznicích

Úkolem veřejného ochránce práv jako tzv. národního preventivního mechanismu¹¹ je prevence špatného zacházení s osobami omezenými na svobodě. Přesto jsem věnovala pozornost i pracovním podmínkám zaměstnanců věznic. A to z toho důvodu, že počet, složení a motivace personálu stejně jako jejich pracovní prostředí se výraznou měrou odráží v zacházení s odsouzenými a je jedním z předpokladů pro úspěšné naplňování účelu výkonu trestu.

EVP v bodě 8 stanoví, že *vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby.*

V některých věznicích jsem se setkala s rezignovanými postoji zaměstnanců věznic. To mohlo být zapříčiněno kumulací mnoha faktorů (např. nízké platové ohodnocení, velký počet odsouzených na pracovníka, absence supervizí, absence zpětné vazby od vedoucích zaměstnanců, nedostatečná sebe-realizace, práce ve stresovém prostředí, apod.). Situace, kdy personál není motivovaný, se negativně odráží v každodenní práci s odsouzenými.

Řada zejména odborných zaměstnanců věznic uváděla, že jejich přímá práce s odsouzenými je paralyzována zvýšenou administrativní zátěží či řadou jiných úkolů, než je přímá práce s odsouzenými.¹²

S tím souvisí také celková atmosféra ve věznicích a to, jaké jsou vztahy mezi odsouzenými a personálem věznic. Standardy CPT uvádějí, že *podpora konstruktivních vztahů mezi vězni a personálem, jako protikladu vztahů konfrontačních, slouží ke zmírňování napětí, které je vlastní každému vězeňskému prostředí a zároveň výrazným způsobem snižuje pravděpodobnost násilných incidentů spojených se špatným zacházením.*¹³ CPT kritizuje praxi, kdy je přístup vychovatelů a pedagogů k odsouzeným založen na kontrole a podřízenosti.¹⁴ Chladné vztahy mezi personálem a odsouzenými kritizoval CPT rovněž ve zprávě o návštěvě ČR v roce 2014. Dále CPT uvedl, že vztahy mezi personálem a vězni

”

vězeňští pracovníci
vykonávají
důležitou veřejnou
službu

“

11 Národní preventivní mechanismus viz <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/> [cit. 20. 1. 2016].

12 COYLE, Andrew. *Řízení věznic v čase změn*. Praha, 2003, s. 84 a násl.

13 Výňatek z druhé obecné zprávy CPT [CPT/Inf (92) 3], bod. 45. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

14 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě CPT ve dnech 25. 3. – 2. 4. 2008, bod 63 Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/report-cpt--czech-rep--2008-_czech_.pdf

jsou do značné míry závislé na počtu personálu a že nedostatek personálu je rizikový pro něj samotný, neboť pro velký počet přesčasů, hrozí jeho rychlé vyhoření.¹⁵

S nedostatkem personálu v poměru k zastávané práci a počtu odsouzených jsem se setkala ve všech navštívených věznicích. Problematikou zajištění lékařského personálu ve věznicích se zabývám níže v samostatné kapitole věnované zdravotní péči.

1) Práce vychovatelů

Považuji za nezbytné zde poukázat na pracovní podmínky personálu na příkladu vychovatelů, kteří jsou v denním kontaktu s odsouzenými. Popisované pracovní podmínky jsou však společné i dalším členům týmu odborných zaměstnanců, kteří se podílí na naplňování účelu výkonu trestu (typicky speciální pedagog, sociální pracovník, psycholog).

Náplň práce vychovatele upravuje NGŘ č. 21/2010, které v § 10 odst. 1 stanoví, že vychovatel je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Aby mohl vychovatel s odsouzenými pracovat a vést je k řádnému životu a resocializaci, musí je znát osobně a být s nimi v pravidelném kontaktu.¹⁶ Zásada individuální práce s odsouzeným je promítnuta v § 2 odst. 2 řádu výkonu trestu, podle kterého *jednomu vychovateli je svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených*.

Aby mohla být práce odborného zaměstnance s odsouzenými smysluplná a efektivní, je třeba, aby měl na přímou práci s odsouzenými dostatek času. Během systematických návštěv jsem zjistila, že vychovatelé jsou zahlceni administrativou a plněním dalších úkolů. Vychovatelé například kontrolují obsah korespondence odsouzených¹⁷, vyřizují jejich žádosti o telefonní hovor,¹⁸ navádí je k telefonnímu automatu a dohlíží na průběh hovoru. Donedávna byli ještě zahlceni činnostmi spojenými s tzv. hygienickými balíčky (balíčky s věcmi osobní potřeby).¹⁹ Dále vydávají čisticí prostředky odsouzeným, dohlíží na průběh návštěv, navádí odsouzené na nákupy do kantýny, apod. Pozorovala jsem rovněž nespokojenost vychovatelů s nárůstem administrativy spojené s kázeňskou praxí po nabytí účinnosti nového NGŘ č. 36/2014.²⁰

”
stoupá
administrativní
zatížení na úkor
odborné práce
“

15 Výňatek z jedenácté obecné zprávy [CPT/Inf (2001) 16], bod. 26. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

16 § 10 odst. 2 písm. a) NGŘ č. 21/2010.

17 § 24 odst. 2 řádu výkonu trestu.

18 § 25 odst. 2 řádu výkonu trestu.

19 Srov. Metodický list Generálního ředitele VS ČR č. 1/2014. Vnitřní předpis byl zrušen k 1. 3. 2015.

20 Účinnosti daný vnitřní předpis nabyl dne 1. 10. 2014. Blíže viz kapitola 11 věnovaná kázeňské praxi.

Z rozhovorů s vychovateli byla znát jejich nemotivovanost, když namísto výchovné, vzdělávací, diagnostické a preventivní činnosti, k níž mají odborné vzdělání, musí plnit řadu souvisejících úkolů, k nimž žádná kvalifikace není třeba. Pro příklad lze uvést již zmiňované navádění odsouzených k telefonnímu automatu, což je časově náročné a prakticky to po dobu telefonování odsouzených paralyzuje jiné činnosti vychovatele.²¹ Přitom již při návštěvě ČR v roce 2008 CPT kritizoval pasivitu vychovatelů, jejichž hlavním úkolem se zdálo být doručování a vyzvedávání pošty nebo zaškrabávání políček aktivit, které byly součástí plánu výkonu trestu.²²

”

nedostatek
personálu
omezuje práci
s odsouzenými

“

V některých věznicích byl patrný nedostatek vychovatelů. Výše jsem citovala § 2 odst. 2 řádu výkonu trestu, podle kterého *jednomu vychovateli je svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených*. Zjistila jsem, že počet odsouzených na jednoho vychovatele je naopak zpravidla vyšší než 20. Setkala jsem se i s oddíly, kde byl početní požadavek překročen i více než dvojnásobně.

Nedostatek vychovatelů spolu se značnou administrativní zátěží a úkoly, které vychovatelům z povahy věci nepřísluší, paralyzuje možnosti působení na odsouzené a ztěžuje naplňování účelu výkonu trestu. Může rovněž vést k přetížení vychovatelů a jejich rychlému vyhoření.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji přehodnotit náplň práce vychovatele s ohledem na míru administrativní zátěže.
- Doporučuji zajistit, aby skutečný počet odsouzených na jednoho vychovatele na každém oddíle ve věznici zpravidla nepřesahoval číslo 20, a to do konce roku 2017.

21 Ono zdoluhavé navádění odsouzených k telefonnímu automatu v řadě zemí (např. Německo, Slovinsko) není vůbec zapotřebí, neboť mají odsouzení telefonní linky zavedeny na celý (pochopitelně lze volat pouze na předem povolená čísla).

22 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě CPT ve dnech 25. 3. – 2. 4. 2008, bod 62. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/report-cpt-czech-rep-2008_czech_.pdf

2) Ochrana práv zaměstnanců a příslušníků

Zamýšlela jsem se také nad tím, jak jsou chráněna práva příslušníků a zaměstnanců VS ČR. Ochranu práv a oprávněných zájmů zaměstnanců v souvislosti s výkonem práce má obecně v působnosti inspektorát práce.²³ V případě příslušníků připadá v této souvislosti v úvahu činnost odborové organizace, která je však nadána velmi omezenou působností a pravomocí.²⁴

Považuji popsany systém ochrany práv zaměstnanců a příslušníků VS ČR za nedostatečný, zvláště pak ve vztahu k příslušníkům. Setkala jsem se s případy represí vůči příslušníkům (např. v podobě převelení k výkonu služby na opačný konec republiky), kteří oznámili podezření na trestnou činnost či korupční jednání. Mám za to, že je zapotřebí vytvořit nezávislý orgán (na VS ČR), který by přijímal a řešil podněty příslušníků a zaměstnanců VS ČR týkající se porušování základních a dalších práv těchto osob nebo nečinnosti jejich nadřízených při účinném prosazování těchto práv, případně jiného jednání v rozporu s právními předpisy.

Dodávám, že ombudsmana zřídily i ostatní bezpečnostní sbory. Co se týká rozsahu působnosti a pravomocí vězeňského ombudsmana, lze se vhodně inspirovat ombudsmanem Ministerstva vnitra²⁵, který vykonává svou působnost ve vztahu k Policii ČR a Hasičskému záchrannému sboru ČR.

Ministerstvu spravedlnosti

- **Doporučuji zřídit funkci vězeňského ombudsmana ke zvýšení ochrany práv zaměstnanců a příslušníků VS ČR, a to do konce roku 2016.**

23 Podle zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

24 Srov. § 198 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

25 Nařízení Ministerstva vnitra č. 22/2012.

V) Přeplněnost věznic

Ustanovení § 17 odst. 6 řádu výkonu trestu stanoví, že v ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených musí na jednoho odsouzeného připadat ubytovací plocha nejméně 4 m². Totéž ustanovení za určitých podmínek toleruje, aby na odsouzeného připadala ubytovací plocha menší než 4 m², a to jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu v rámci republiky překročí kapacitu věznic stanovenou tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m².

Jelikož celkový počet odsouzených – mužů vykonávajících trest ve věznicích s ostrahou v České republice překročil dne 14. 10. 2014 stanovenou kapacitu věznic, byla v souladu s § 17 odst. 6 řádu výkonu trestu ubytovací plocha na jednoho odsouzeného snížena na 3 m². V průběhu systematických návštěv se situace ještě zhoršila tím, že od 19. 3. 2015 byl přeplněn i typ věznice s dozorem – muži (od 12. 5. 2015 rovněž u odsouzených žen vykonávajících trest ve věznici se zvýšenou ostrahou).

Všechny služby a aktivity ve vězení budou negativně ovlivněny, pokud je nutné starat se o více vězňů než jakou má věznice zamýšlenou kapacitu; celková kvalita života ve věznici bude kvůli tomu snížena a to pravděpodobně významnou měrou. Stupeň přeplněnosti vězení, nebo jeho části může dosáhnout takové míry, že sám o sobě bude představovat nelidské nebo ponižující zacházení.²⁶ CPT k tomu dále dodává, že problém přeplněnosti věznic s sebou přináší zejména přeplněné a nehygienické podmínky; stálý nedostatek soukromí; omezené aktivity mimo cely; přetížené zdravotnické služby; zvýšené napětí a tedy i větší míru násilí mezi vězni navzájem a mezi vězni a dozorci.²⁷

Tyto negativní důsledky přeplněnosti jsem pozorovala i v některých navštívených věznicích. Jednalo se zejména o předimenzované hromadné ubytování odsouzených na celách/ložnicích, četnější uzamykání odsouzených na celách/ložnicích, přeplněnost návštěvních místností, nedostatečná kapacita kulturní místnosti, dlouhé čekací lhůty na telefonování a lékařské ošetření, krátký interval pro konzumaci stravy, limitovaný kontakt s odbornými zaměstnanci věznice, viz dále.

1) Hromadné ubytování

Jedním z důsledků přeplněnosti věznic je, že na některých ložnicích bylo ubytováno 10 i více odsouzených. EVP považují společné ubytování odsouzených za možné, nicméně pouze v případě, kdy je to vhodné.²⁸ České věznice jsou bohužel **na zásadě hromadného ubytování vystavěny**.

26 Výňatek z druhé obecné zprávy [CPT/Inf (92) 3], bod. 46. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

27 Výňatek ze sedmé obecné zprávy [CPT/Inf (97) 10], bod 12–15. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

28 Bod 18.5 – 18.7 EVP.

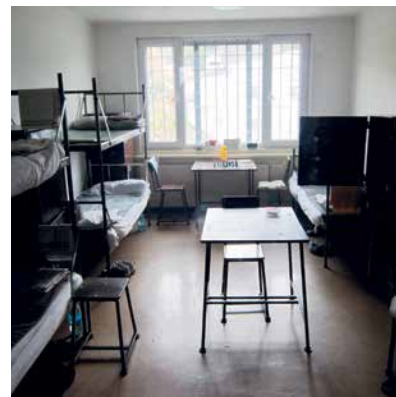
Pokles ubytovací plochy na jednoho odsouzeného²⁹ činí situaci neúnosnou. S politováním jsem přitom přijala informaci o tom, že i nově vystavěné ubytovny pro odsouzené kopírují systém hromadného ubytování.³⁰

Přímo úměrně vzrůstajícímu počtu lůžek v ubytovací místnosti se stupňuje nedostatek soukromí v každodenním životě odsouzených. Navíc, ubytovací místnosti o vícero lůžkách představují hrozbu v podobě zastrašování a násilí mezi odsouzenými. Hromadné ubytování omezuje řádný dozor ze strany věznice nad dsouzenými a podporuje rozvoj tzv. „druhého života v zařízení“, či „kriminálních subkultur a usnadňuje udržování zločinných spolčení“.^{31 32}

Uvnitř každé věznice si odsouzení vytvářejí systém vzájemných vztahů a vazeb, který je navenek neviditelný a je důsledně skrýván (tzv. **druhý život odsouzených**). Netík uvádí, že *druhý život zahrnuje vznik specifické neformální struktury (a) sociálních vztahů a pozic, hierarchie odsouzených s přesně vymezenými rolami a korespondujícími právy a též sociálně patologických forem chování*.³³ Druhý život může být častým zdrojem násilí mezi odsouzenými. CPT uvádí, že *násilné incidenty jsou běžným jevem ve všech vězeňských systémech; představují celý rozsah jevů, od jemných forem obtěžování, po otevřené zastrašování až po vážné fyzické útoky*.³⁴

EVP v bodě 52.2 stanoví, že *„musí být zavedeny postupy pro zajištění osobní bezpečnosti vězňů, vězeňských pracovníků i všech návštěvníků a sníženo na minimum riziko násilí a jiných událostí, jež by mohly ohrozit jejich osobní bezpečnost.“*

Ve svých zprávách jsem doporučovala, aby kapacita jednotlivých ubytovacích místností nebyla vyšší než 8 lůžek, a to i v případě překročení ubytovací kapacity věznice. Nicméně standard ubytovacích místností by měl směřovat k minimalizaci hromadného ubytování po vzoru vyspělejších vězeňských systémů.

příklad hromadného ubytování

29 Podle výše citovaného § 17 odst. 6 řádu výkonu trestu.

30 Např. Nová budova rapotické věznice (2012) či zrekonstruovaná ubytovna v pankrácké věznici (září 2015).

31 Výňatek z jedenácté obecné zprávy [CPT/Inf (2001) 16], bod. 29. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

32 Obdobně též VAN ZYL SMIT, Dirk; SNACKEN, Sonja. *Principles of european prison law and policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 50–54.

33 NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 28.

34 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT, s. 23 [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

Aktuálně CPT vydal standardy k velikosti ubytovací plochy na jednoho vězně ve vězeňském zařízení.³⁵ CPT rozvíjí prostorové požadavky na ubytovací plochy již od 90. let minulého století. Ačkoliv tyto standardy používá během všech svých návštěv, nebyly tyto zatím jasně definovány v jednom dokumentu a jednalo se tak spíše o výsledek aplikační praxe. V dokumentu se CPT blíže věnuje i problematice hromadného systému ubytování a vyzývá členské státy, aby stávající prostorový minimální standard byl, zejména při výstavbě nových věznic, aplikován následovně:

- 1 vězněná osoba na cele: alespoň 6 m² ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;
- 2 vězněné osoby na cele: alespoň 10 m² (6 m² + 4 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;
- 3 vězněné osoby na cele: alespoň 14 m² (6 m² + 8 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;
- 4 vězněné osoby na cele: alespoň 18 m² (6 m² + 12 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení.³⁶

Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR

- Doporučuji v rámci rekonstrukcí stávajících ubytoven či eventuální výstavby nových ubytoven směřovat k ubytování odsouzených po jednom až dvou.
- Doporučuji zohledňovat při rekonstrukcích či případné výstavbě nových ubytovacích kapacit standardy CPT k velikosti ubytovací plochy na jednoho vězně.

2) Další negativní důsledky přeplněnosti

Jedním z negativních důsledků přeplněnosti může být nedostatečně krátký interval pro konzumaci stravy. Setkala jsem se s tím, že v některých věznicích měli odsouzení pro konzumaci stravy (obědu) čas okolo 8 minut, protože jídelna při své stanovené kapacitě nestíhala „obsloužit“ v rozumném čase všechny odsouzené. **Za přiměřenou dobu ke sněžení stravy (obědu) považuji alespoň 15 minut.**

Přeplněnost může mít dále ten negativní důsledek, že věznice je nucena umísťovat odsouzené do prostor, které nejsou standardním ubytovacím oddílem. V jedné věznici jsem se setkala s případy odsouzených, kteří nebyli z kapacitních důvodů umístěni na standardním oddíle, ale na speciálním oddělení, které svým „režimem“ odpovídalo spíše krizovému oddělení. Na tomto oddíle panoval ve srovnání se standardním oddílem přísnější „režim“, projevující se omezenými aktivitami, rozšířenou dobou uzamykání během dne, omezeným programem zacházení, apod.

Přeplněnost věznic má i negativní dopad na **udržování a podporování rodinných vztahů** odsouzeného. Velmi často se setkávám se stížnostmi odsouzených na nevyhovění žádosti o **přemístění** do

35 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards. CPT/Inf (2015) 44. [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 18. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

36 Tamtéž.

”

přeplněnost
omezuje možnost
vykonávat trest
v blízkosti rodiny

“

věznice blíže bydlišti rodiny, zdůvodněné právě naplněnou kapacitou cílové věznice.³⁷

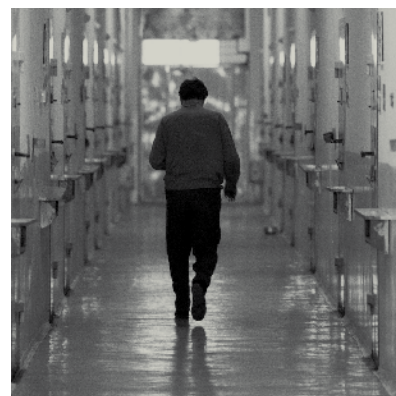
Přeplněnost věznic dále brání efektivnímu působení motivačních činitelů. V některých věznicích jsem se setkala s tím, že z důvodu nedostatečných prostorových dispozic se fakticky stíraly rozdíl mezi 1., 2. a 3. prostupnou skupinou vnitřní diferenciaci, což výrazně omezilo motivační působení vnitřní diferenciaci na odsouzené. V případě naplněné kapacity věznice je však někdy obtížné tyto skupiny fyzicky oddělit, a tak mnohdy vnitřní diferenciaci zůstávala pouze „na papíře“ (v některých věznicích byli odsouzení na ložnicích umístováni bez ohledu na zařazení do vnitřní diferenciaci, tedy odsouzení z 1. a 3. skupiny vnitřní diferenciaci dohromady).

3) Řešení přeplněnosti

Nedomnívám se, že problém přeplněnosti věznic lze vyřešit pouze výstavbou nových věznic či rekonstrukcí věznic stávajících. Přitom je zřejmé, že vývoj počtu vězněných osob má zvyšující trend. Dušek v této souvislosti dochází k závěru, že pokud se problém počtu vězněných osob nebude řešit koncepčními změnami v trestní politice zaměřenými na snížení vězeňské populace, bude v českých věznicích v nejbližších letech chybět přibližně 2 300 míst.³⁸ Uvěznění je přitom pro daňového poplatníka tou nejdražší možnou sankcí ukládanou pachatelům trestné činnosti.

Podotýkám, že Česká republika má poměrně vysoký podíl vězněných k celkové populaci (tzv. prison population rate). Ve srovnání se zeměmi západní Evropy (např. Německo, Francie, Itálie) máme přibližně dvojnásobný počet vězněných osob na 100 tis. obyvatel.³⁹

Poukazuji na stanovisko CPT k problému přeplněnosti věznic, kde CPT uvádí, že země, které se pustily do rozsáhlých programů výstavby věznic, nakonec zjistily, že vězeňská populace roste úměrně se zvyšující se kapacitou získanou novými věznicemi. Řešení problému spočívá dle CPT spíše ve změně trestní politiky státu, kdy uvěznění má být až krajním prostředkem sledujícím

37 Srov. dále kapitola 10. Návštěvy.

38 DUŠEK, Libor. Hrozí opět přeplnění věznice? Predikce vývoje počtu vězňů v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, Studie 13/2015, s. 1.

39 Zdroj: International Centre for Prison Studies [online] Dostupné z: <http://www.prisonstudies.org/> [cit. 20. 1. 2016].

nápravu pachatele a ochranu společnosti a má být více využíváno alternativních opatření.⁴⁰

Výbor Ministrů Rady Evropy v této souvislosti vydal doporučení, v němž vyzval členské státy, aby problém přeplněnosti řešily a v rámci legislativních změn přijaly systémová opatření zaměřená zejména na prevenci přeplněnosti věznic.⁴¹

Za vhodné považují usilovat o napravení pachatele cestou převzetí odpovědnosti a dobrovolného odčinění protiprávního činu. V tomto smyslu je namístě přehodnotit stávající trestní politiku a podpořit prvky restorativního pojetí justice.⁴²

Nemohu zde také nezmínit, že navzdory prezidentské amnestii k 1. 1. 2013 se již koncem roku 2014 opět naplnily některé typy věznic a stav přeplněnosti trvá dosud. Stát tedy nevyužil příležitost danou amnestií k řešení problému početné vězeňské populace. Výrazně se nezměnila trestní politika, ani zacházení s odsouzenými během výkonu trestu a po propuštění tak, aby se snížila recidiva.

Ministerstvu spravedlnosti

- **Doporučuji zpracovat koncepci změny trestní politiky s cílem snížení počtu odsouzených, a to za využití prvků restorativní justice, a to do konce roku 2017.**

”

přeplněnost
je třeba řešit
systémovými
opatřeními

“

40 Výňatek ze sedmé obecné zprávy [CPT/Inf (97) 10], bod 14. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

41 Výbor ministrů rady Evropy. Doporučení č. R (99) 22 členským státům ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob [online]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/vezenstvi/R_99_22_přeplnenost_vezenskych_zarizeni.pdf.

42 ŠABATOVÁ, Anna. Proč máme stále přeplněné věznice? Zamyšlení nad trestní politikou ČR. *Fórum sociální politiky*. 2012, č. 2, s. 71–79.

VI) Zaměstnávání odsouzených

O pozitivním vlivu práce na odsouzené netřeba hovořit, minimálně jde o smysluplné trávení času ve věznicích. Smyslem je i zachování, případně vytvoření základních pracovních návyků a současně umožnění hrazení dluhů. Vedení VS ČR nijak netají, že vykazované údaje o zaměstnanosti odsouzených je třeba správně číst. Oficiální informace udává **průměrnou zaměstnanost v roce 2014 – 60,97 %**.⁴³ V daném čísle je však kromě pracovně zařazených odsouzených započteno i množství odsouzených, kteří se účastní terapeutických a vzdělávacích programů. Nadto se tento ukazatel nepočítá ze všech odsouzených, ale pouze z těch práce schopných.⁴⁴ **Reálná zaměstnanost je tedy nižší.**

1) Reálná zaměstnanost

Za zaměstnané lze považovat ty odsouzené, kteří jsou reálně zaměstnaní, nebo i ty, kteří se účastní vzdělávacích, terapeutických programů či vykonávají práce pro zajištění chodu věznice bez nároku na pracovní odměnu. Podíl zaměstnaných odsouzených lze pak vztahovat buďto ke kmenovému stavu věznice (tedy všichni odsouzení) anebo pouze k těm, kteří jsou zaměstnatelní (práce schopní). Lze takto vyřadit z výpočtu některé skupiny vězňů a to z nejrůznějších důvodů – ti, kteří **odmítli pracovat** (kterých je však minimum – **20 vězňů**⁴⁵ ve všech věznicích); ti, kteří jsou v nástupním oddělení, ti, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje trvale pracovat; ti, u kterých existují právní či bezpečnostní důvody pro nezařazení do práce; ti, kteří jsou v ochranné léčbě; ti, kteří jsou starší 65 let; ti, kteří jsou plně invalidní; další, o kterých tak stanoví řád výkonu trestu, respektive jsou podle něj vyňati z povinnosti pracovat. Poměrně zásadní je tedy věnovat pozornost metodice výpočtu zaměstnanosti.

příklad pracoviště odsouzených v areálu věznice

Z mé analýzy zaměstnanosti ve VS ČR za **srpen 2014**⁴⁶ vyplývá, že reálná zaměstnanost v dotčeném období byla **34,8%**, viz tabulka níže. Podotýkám, že z pohledu metodiky výpočtu zaměstnanosti, kterou v současné době používá VS ČR byla ve stejném období zaměstnanost **58,4%**. Tímto výkladem nechci říci, že VS ČR špatně počítá ukazatele zaměstnanosti, jen je třeba zdůraznit, jak dané údaje vykládat. Percentuální vyjádření reálné zaměstnanosti by bylo ještě nižší, pokud bychom zohlednili využití fondu pracovní doby. Bylo-li využití fondu pracovní doby 77,8%⁴⁷, pak reálná zaměstnanost při zohlednění využití fondu pracovní doby klesne ve sledovaném období na 27,1 %.

43 Rychlá fakta. [online] Praha: Vězeňská služba ČR [cit. 26. 1. 2016] Dostupné z: <http://vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

44 Podle § 69 odst. 1 zákona o výkonu trestu je trvale pracovně nezařaditelným ten odsouzený, který a) je starší 65 let, pokud sám nepožádá o zařazení do práce, b) byl uznán invalidním ve třetím stupni, ledaže sám požádá o zařazení do práce a jeho pracovní schopnost takového zařazení připoustí, nebo c) jeho zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.

45 Údaj se vztahuje k srpnu 2014.

46 Zdrojem pro analýzu byly přehledy o zaměstnanosti ve všech 35 věznicích získané během systematických návštěv.

47 Tamtéž.

Pozice odsouzeného	Trvale pracovně nezařaditelní	Zaměstnaní	Vzdělávání	V terapii	Pracující bez odměny	Nezaměstnaní
Procento z celkového počtu odsouzených	18,1 %	34,8 %	4,2 %	4,3 %	4,6 %	34 %

Považuji rovněž za důležité poukázat na skutečnost, že je stejně zaměstnaných odsouzených (pracujících s nárokem na pracovní odměnu) jako těch nezaměstnaných. Jinými slovy **34 % ze všech odsouzených nijak nepracuje** (ať už za pracovní odměnu nebo bez, neúčastní se vzdělávání ani terapií).

Přestože zaměstnávání odsouzených má určité limity spočívající např. v omezené možnosti pouštět odsouzené za zaměstnáváním mimo střežené objekty věznic (s ohledem na možné zneužití), je nanejvýš vhodné směřovat k vyšší zaměstnanosti odsouzených.

Ministerstvu spravedlnosti

- Doporučuji ve spolupráci s ostatními resorty hledat možnosti podpory zaměstnávání odsouzených, např. při využití § 18 odst. 4 písm. b) zákona o veřejných zakázkách.⁴⁸

2) Práce bez nároku na pracovní odměnu

Podle § 32 odst. 2 řádu výkonu trestu se do pracovní doby nepočítá **úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznic**, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení; tyto práce jsou odsouzení, pokud jsou k nim zdravotně způsobilí, povinni provádět bez nároku na pracovní odměnu (jde o tzv. práci bez odměny či práci ve vnitřní režii).

Pět vybraných věznic (Jiřice, Příbram, Karviná, Břeclav a Nové Sedlo) ze sedmi navštívených různě uvádělo, na jakých pozicích zaměstnávají odsouzené bez nároku na pracovní odměnu. Tyto údaje naznačují, že v některých věznicích se odměňuje pracovní činnost, která je v jiných věznicích vykonávána bezplatně.

Všechny věznice zaměstnávaly (s nárokem na pracovní odměnu) odsouzené na pozicích kuchařů, uklízečů, skladníků, a pracovníků dílny. Pouze Příbram nezaměstnávala odsouzeného na pozici knihovníka. Příbram a Karviná na rozdíl od zbylých tří nezaměstnávaly holiče. Karviná a Břeclav na rozdíl od ostatních tří věznic nezaměstnávaly nikoho na pozici pracovníka s odpadem. Jiřice, Příbram ani Nové Sedlo nezaměstnávaly dle vykázaných údajů pomocné ošetřovatele oproti Karviné a Břeclavi (vysvětlení zde je v tom, že posledně zmíněné věznice mají oddělení pro TPN, kde jsou ošetřovatelé zapotřebí). Také není jisté, zda jsou ve všech věznicích placeni výdejci jídla. V některých věznicích je tato práce výslovně zřízena, v jiných může být počítána mezi kuchaře anebo není odměňována. Chodbaře (celkem 7 vězňů) zaměstnávala věznice v Břeclavi. Zejména tato pozice by si zasloužila pozornost, zda

48 Zadavatel není povinen zadávat podle tohoto zákona podlimitní veřejné zakázky na stavební práce, dodávky či služby poskytované Vězeňskou službou České republiky České republice.

by měla být placená či nikoli. V jiných věznicích tato činnost nebyla jako práce s odměnou vykazována. Nadto je třeba důsledně zvážit, jakou náplň práce by tito chodbaři měli vykonávat, a to zejm. s ohledem na možné zneužívání výsadního postavení této pozice, která je v tzv. druhém životě odsouzených hluboce zakořeněna.⁴⁹

Různé stavební a opravné práce mohly být zaneseny do různých zaměstnaneckých pozic. Je namístě zmínit, že v různých věznicích se vyskytovaly pozice elektrikář, truhlář, zedník, pracovník kotelny a stavební údržba. Všechny tyto pozice mohou vykonávat odsouzení a měli by za ně být odměňováni. V některých věznicích jsou tyto pozice odlišeny, v jiných jsou nejspíše zahrnuty do obecného názvu „dílny“.

Je zřejmé, že je nejednotná praxe mezi jednotlivými věznicemi při vymezování toho, co je práce bez nároku na odměnu.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji vytvořit materiál, ve kterém stanoví, jaké pozice, resp. činnosti, mají být odměňovány, a jaké mají být považovány za práce pro zajištění chodu věznice bez nároku na odměnu, a to do 30. 6. 2016.**

3) Valorizace odměn

Přes zásadní růst cen v uplynulých letech nedošlo dosud (od 1. 7. 2000) ke zvýšení či valorizování výše odměn odsouzených osob. Současně dodávám, že až do 30. 11. 2000 byla výše odměny odsouzených závislá na minimálních mzdových tarifech v běžné populaci. Nabízí se tedy právě srovnání s vyšší minimální mzdy (resp. dříve minimální mzdové tarify – nařízení vlády č. 333/1993 Sb.). Aktuálně je základní sazba minimální mzdy 9 900 Kč a má se dále zvyšovat, zatímco základní složka odměny v první skupině (nejnižší) podle nařízení vlády č. 365/1999 Sb. je 4 500 Kč. Průměrná reálná výše měsíční odměny odsouzeného je pak ještě nižší – 3 725 (rok 2014). Analýzou dat dostupných ve statistické ročence VS ČR a na webových stránkách Českého statistického úřadu lze vypočítat, že od roku 2000 postupně klesá výše průměrné měsíční odměny odsouzeného, ačkoliv průměrná mzda v populaci se zvyšuje. V roce 2000 činila odměna odsouzeného 29,79 % průměrné mzdy mimo vězení, v roce 2013 to bylo už jen 14,18 %, tedy polovina. V roce 2000 byla průměrná měsíční odměna odsouzených na 92,66 % minimální mzdy v populaci, v roce 2013 již pouze na 46 %. Tato data lze vyčíst z příložené tabulky.

”

průměrná výše
měsíční pracovní
odměny je
3725 Kč

“

Rok	Průměrná měsíční odměna odsouzených*	Průměrná mzda mimo věznice	Minimální mzda (pokud se zvýšila v průběhu roku, tak je vypočítaná podle poměrné části minimální mzdy k roku)**	Poměr věznice/ mimo věznice – průměrná odměna/mzda (%)	Poměr průměrná měsíční odměna věznice/min. mzda
2013	3777	26637	8208,3	14,2	46,0
2012	3560	25101	8000	14,2	44,5
2011	3639	24126	8000	15,1	45,5
2010	3806	23797	8000	16,0	47,6
2009	3615	23344	8000	15,5	45,2
2008	3902	22592	8000	17,3	48,8
2007	3935	20957	8000	18,8	49,2
2006	4190	19546	7762,5	21,4	54,0
2005	4200	18344	7185	22,9	58,5
2004	4181	17466	6700	23,9	62,4
2003	4119	16430	6200	25,1	66,4
2002	4046	15524	5700	26,1	71,0
2001	3935	14378	5000	27,4	78,7
2000	3938	13219	4250	29,8	92,7
1995	2577	8307	2200	31,0	117,1

*Zdroj: Český statistický úřad, VS ČR. **Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí.

EVP v bodě 26.10 stanoví, že „Za práci vězňů musí být vyplacena odpovídající mzda.“ Obdobně i Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni, bod 76/1: „Bude vypracován systém spravedlivého odměňování za práci vězňů.“ Obdobný přístup volí i odborná literatura.⁵⁰

Shrnuji, že **podporuji zavedení postupné valorizace odměn** odsouzených tak, aby se minimalizoval možný negativní dopad tohoto opatření na zaměstnanost odsouzených (snížení atraktivity pracovní síly odsouzených v případě skokového zvýšení odměn).

Budou-li mít odsouzení možnost vyššího výdělků, současně s tím, se zvýší jejich možnosti hrazení dluhů (náklady výkonu trestu, náhrada škody způsobené trestnou činností, vyživovací povinnosti, exekuce) a lze předpokládat v tomto smyslu snížení motivace páchat trestnou činnost po propuštění.

Podpořila jsem proto podnět Rady vlády pro lidská práva k otázce vězeňství⁵¹ směrem k postupné valorizaci odměn za práci odsouzených (v současné době stanovena nařízením vlády č. 365/1999 Sb.,

50 „Pokud je smyslem zaměstnávání odsouzených připravit je na život po propuštění, ne jen přimět je k nucené práci, je důležité, aby dostávali za práci přiměřenou pracovní odměnu. In: COYLE, Andrew. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002, s. 89. Totožné stanovisko zastává i Mezinárodní organizace práce (ILO).

51 Čj. předkladatele v eKLEP: 10474/2014-OLP.

pracoviště odsouzených – šicí dílna

o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody).

Podnět Rady projednala vláda a svým usnesením č. 80 ze dne 3. 2. 2016 [čl. II./1. písm. d)] uložila ministru spravedlnosti zpracovat **do 30. 6. 2016** ve spolupráci s ministryní práce a sociálních věcí a 1. místopředsedou vlády pro ekonomiku a ministrem financí podrobnou **analýzu možnosti provádění případné valorizace** pracovních odměn odsouzených s ohledem na situaci na pracovním trhu a možnosti státu, včetně případného **mechanismu zvyšování těchto odměn**, a tento úkol realizovat v rámci rozpočtových limitů celkových výdajů na rok 2017 a střednědobého výhledu na léta 2018 a 2019 příslušné rozpočtové kapitoly a v případě, že výše limitů případné zvyšování neumožňuje, uplatnit požadavky na jejich zvýšení.

Dané usnesení vítám, nicméně jsem přesvědčena, že v rámci analýzy by měla být řešena otázka jak a o kolik odměny valorizovat nikoliv zda vůbec k valorizaci přistoupit.

Ministerstvu spravedlnosti

- Doporučuji vypracovat a předložit návrh změny nařízení vlády č. 365/1999 Sb., obsahující zvýšení odměn odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, včetně případného mechanismu navýšování těchto odměn v návaznosti na usnesení vlády č. 80 ze dne 3. 2. 2016, a to do konce roku 2016.

VII) Zdravotní služby

Zdravotní péče v podmínkách českých věznic se dlouhodobě potýká s řadou problémů především v zajištění dostupné a kvalitní péče, což do jisté míry souvisí s nedostatkem lékařů motivovaných k práci ve věznicích a nevyřešeným pojetím vězeňského zdravotnictví.⁵²

1) Pojetí vězeňského zdravotnictví

Dosud nedošlo k provázání vězeňské zdravotní služby s civilním zdravotnictvím, což doporučovala Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 stejně jako CPT či tzv. Moskevská deklarace Světové zdravotnické organizace (WHO).⁵³

Z mého pohledu je zapotřebí revidovat povinnost VS ČR poskytovat zdravotní služby odsouzeným (a příslušníkům i zaměstnancům VS ČR).⁵⁴ Vězeňské zdravotnictví je nesystémově zařazeno pod VS ČR, resp. Ministerstvo spravedlnosti, což je v nesouladu se zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů⁵⁵, i s mezinárodními standardy, viz výše. Z tohoto zařazení vyplývá v praxi řada eticky problémových situací ve vztahu lékař – pacient. Právní důsledky lze pozorovat také v absurdním stížnostním systému ve vztahu k poskytovateli zdravotních služeb, kdy stížnosti podle § 93 odst. 5 zákona o zdravotních službách vyřizuje zpravidla ředitel věznice – nelékař, který nadto k vyřízení stížnosti potřebuje souhlas pacienta k nahlédnutí do jeho zdravotnické dokumentace. Opakovaně jsem se setkala s případy, kdy odsouzený odmítl řediteli věznice umožnit nahlédnutí do jeho zdravotnické dokumentace, což znemožnilo vyřízení stížnosti.

”
systém
zdravotní
péče vyžaduje
reformu

“

Ve věznicích jsem se setkala s **nedostatkem lékařského personálu**. V jedné z navštívených věznic byl dlouhodobý problém v obsazení místa vedoucího lékaře, což mělo vliv na zajišťování kontinuity lékařské péče. Řada ředitelů věznic zmiňovala nesnáze při zajišťování lékařů. Nedávno zvýšená finanční motivace se v tomto ohledu v praxi takřka neprojevila.⁵⁶ Možnosti zajištění lékaře pro práci s odsouzenými jsou omezené. Je nutné si uvědomit, že v případě vězněných jde nezřídka o polymorbidní pacienti často v kombinaci se závislostmi na návykových látkách či duševním onemocněním, což zvyšuje nároky na lékařský personál.

52 MOTEJL, Otakar a kol. Vězeňství. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 100–101.

53 WORLD HEALTH ORGANIZATION. Declaration on Prison Health as Part of Public Health [online]. Moscow: World Health Organization. [cit. 25. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/publications/pre-2005/moscow-declaration-on-prison-health-as-part-of-public-health>

54 Tuto povinnost VS ČR ukládá § 2 odst. 1 písm. l) zákona o vězeňské službě.

55 Srov. vymezení působnosti Ministerstva zdravotnictví v § 10 odst. 1 uvedeného zákona.

56 Novelizace nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, přineslo v roce 2014 zvýšení platového tarifu všech lékařů Vězeňské služby ČR.

Nedostatek lékařského personálu s sebou přináší riziko, že se odsouzeným nedostane včasné a řádné zdravotní péče. Uvedeným problémem se zabýval rovněž opakovaně CPT při návštěvách České republiky. Ve zprávě z návštěvy ČR ve dnech 1.–10. 4. 2014 CPT uvádí, že se v navštívených věznicích setkal se stížnostmi odsouzených na prodlení spojená s návštěvami lékaře. Věznicím proto doporučil, aby české orgány přednostně vyvinuly zvýšené úsilí k obsazení prázdných míst vězeňských lékařů, leč toto je dle poznatků z věznic velmi obtížný problém a je nutno se mu věnovat v koncepční rovině.

V zásadě jsou přítom možné tři varianty.

1. Stávající varianta, tady ponechání povinnosti poskytovat zdravotní služby VS ČR, se všemi souvisejícími problémy (dostupnost a kvalita péče, nedostatek vězeňských lékařů apod.)
2. Vytvoření organizační jednotky Ministerstva spravedlnosti (obdoba Zdravotnického zařízení Ministerstva vnitra). Novelou zákona o vězeňské službě (zákonem č. 157/2013 Sb.) s účinností k 1. 9. 2013 se do zákona dostalo ustanovení § 4d, které upravuje možnost zřízení **státní příspěvkové organizace** k poskytování a zabezpečení zdravotních služeb vězněným osobám a příslušníkům a občanským zaměstnancům VS ČR, a to po dohodě Ministerstva spravedlnosti s Ministerstvem zdravotnictví. V praxi však daná novelizace svůj odraz zatím nenašla.
3. Přenesení odpovědnosti za zdravotní služby vězněným osobám na civilní zdravotnictví, což je směr, kterým se v minulých letech vydala řada nejen evropských států a který je souladný s doporučeními CPT. Obdobnou reformou zdravotních služeb v případě vězněných osob (přenesení odpovědnosti za vězeňské zdravotnictví na Ministerstvo zdravotnictví) v nedávné době prošlo několik členských států WHO v Evropě: Norsko, Francie, Spojené království, zčásti také Itálie, některé švýcarské kantony a dvě autonomní oblasti Španělska. Několik dalších zemí tuto reformu započalo anebo ji aktivně zvažuje (Finsko, Kazachstán, Kosovo, Moldavsko).^{57 58}

Ministerstvu spravedlnosti

- Doporučuji provést analýzu možností zajištění zdravotních služeb v zařízeních VS ČR s výhledem na převedení povinnosti zajistit zdravotní služby vězněným osobám z VS ČR na civilní zdravotnictví, a to do konce roku 2016.

2) Tlumočení u odsouzených s jazykovou bariérou

Podle § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách: *Zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem, nestanoví-li tento zákon jinak.* „Svoboda“ souhlasu znamená, že pacient nemůže být k poskytování zdravotních služeb donucován a má možnost svůj souhlas odvolat. „Informovanost“ předpokládá poučení pacienta o účelu, povaze zákroku, jeho důsledcích, rizicích, komplikacích a alternativních možnostech tak, aby poučení rozuměl. V případě zdravotních

57 ENGGIST, Stefan et al. *Good governance for prison health in the 21st century*. Copenhagen: World Health Organization, 2013, p. 18.

58 Norsko ukončilo reformu již v 80. letech 20. století, francouzská legislativa byla finalizována v tomto duchu v roce 1994 (odpovídá Ministerstvo zdravotnictví), Spojené království tuto změnu ukončilo v roce 2002. Srov. MOLLER, Lars et al. *Health in prisons. A WHO guide to the essentials in prison health*. World Health Organization, 2007, s. 9–10.

služeb poskytovaných cizinci je odpovědností poskytovatele zdravotních služeb zajistit takové podmínky, aby byl pacient schopen poskytnout informovaný a svobodný souhlas (§ 30 zákona o zdravotních službách).

O skutečnosti, že při ošetření zprostředkoval komunikaci tlumočnick a kdo jím byl, by měl být vždy učiněn **záznam ve zdravotnické dokumentaci odsouzeného**, aby bylo zcela prokazatelné, že poskytovatel nezanedbal povinnost dle § 30 zákona o zdravotních službách. O těchto změnách jsem jednala s GŘ VS v průběhu systematických návštěv.⁵⁹

Ministerstvu spravedlnosti

- **Doporučuji provést změnu nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008 tak, aby upravelo povinnost ošetřujícího lékaře zaznamenávat do zdravotnické dokumentace pacienta skutečnost, že při poskytování zdravotních služeb zprostředkoval komunikaci mezi lékařem a pacientem tlumočnick, a to do konce roku 2016.**

V navštívených věznicích bylo tlumočení zajišťováno zpravidla jiným odsouzeným. Tuto praxi považuji za rizikovou s ohledem na možné nesrovnalosti v diagnostice vzniklé při laickém překladu, a také za potenciálně nebezpečnou pro pacienta, jehož citlivé údaje se mohou snadno rozšířit mezi ostatní odsouzené.⁶⁰ Podotýkám, že jsem se setkala i s případy závažných infekčních onemocnění (např. HIV) u odsouzeného cizince s absolutní jazykovou bariérou, kdy ani v takto závažných případech (co do zdravotního stavu i hloubky jazykové bariéry) nebyl využíván profesionální tlumočnick.⁶¹

Nevylučuji tlumočení prostřednictvím jiného odsouzeného např. v naléhavých situacích, ale zvláště v případech závažných onemocnění či v případech výrazné jazykové bariéry považuji za nezbytné, aby bylo využito služeb řádného tlumočnicka (profesionální tlumočnick zajištěný prostřednictvím agentury či např. ve spolupráci s velvyslanectvími jednotlivých států apod.). Leckdy je pochopitelně obtížné zajistit službu tlumočnicka, v těchto případech je v zahraničí využíván tlumočnick po telefonu.⁶²

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji zajistit, aby v případech závažných onemocnění anebo výrazné jazykové bariéry byly pacientům zajištěny služby profesionálního tlumočnicka podle § 30 zákona o zdravotních službách.**

59 Vyjádření generálního ředitele VS ČR brig. gen. PhDr. Ondráška v dopise ze dne 14. 5. 2015, čj. VS 16/059/006/2015-50/ZDR/812.

60 Obdobně VAN ZYL SMIT, Dirk; SNACKEN, Sonja. *Principles of european prison law and policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 155.

61 Např. sp. zn. 6685/2013/VOP/MS.

62 Tamtéž.

3) Přítomnost dozorce při vyšetření

Zákon o zdravotních službách⁶³ stanoví, že při poskytování zdravotních služeb osobám ve výkonu trestu odnětí svobody může být **na dohled** přítomen příslušník VS ČR. **Na doslech** může být přítomen pouze tehdy, jde-li o ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti zdravotnického pracovníka, nebo jiného odborného pracovníka, nebo majetku. Toto ustanovení je diskutabilní, protože jako standard předpokládá, že setkání pacienta a lékaře má svědka (dozorce na dohled). Tato právní úprava je neuspokojivá, nejen s ohledem na lékařské tajemství, ale i z hlediska prevence špatného zacházení (viz dále). Standardy CPT v bodu č. 51 stanoví, že *veškeré lékařské prohlídky vězňů (ať už vstupní, nebo pozdější) by měly probíhat mimo doslech, a pokud si lékař nepřeje něco jiného, i mimo dohled vězeňské služby*.⁶⁴ Standardy CPT tak stanoví v porovnání s českou právní úpravou vyšší standard důvěrnosti při kontaktu s lékařem.

Nadto právní úprava v zákoně o zdravotních službách i Standardy CPT dle mého názoru nedostatečně regulují všechny v praxi běžné situace. Přítomnost příslušníka VS ČR je totiž nutno vnímat s přihlédnutím ke dvěma rozdílným situacím. Zdravotní služby jsou odsouzeným poskytovány přednostně ve zdravotnických zařízeních VS ČR.⁶⁵ V případech, kdy to není možné⁶⁶, pak v civilních zdravotnických zařízeních⁶⁷, tedy mimo střežené objekty věznic, což s sebou pochopitelně nese riziko útěku.

Zmíněný problém lze řešit v podmínkách vězeňských zdravotnických zařízení např. prostřednictvím kamerové techniky, která by snímala prostor ordinace a přenášela tento obrazový (nikoliv zvukový) materiál k příslušníkovi tak, aby mohl v případě potřeby (např. napadení lékaře) zasáhnout, ale současně byla maximálně zachována důvěrnost mezi lékařem a pacientem.

V podmínkách civilního zdravotnického zařízení je však situace o to složitější (z bezpečnostního hlediska), že areály poskytovatelů zdravotních služeb nejsou zabezpečené a střežené. Zde právě z bezpečnostních důvodů zřejmě nejde zcela vyloučit určitý zásah příslušníka VS ČR (tedy jeho přítomnost na dohled vždy)⁶⁸ do práva na důvěrnost informací o zdravotním stavu.⁶⁹ Níže se tedy věnuji pouze přítomnosti dozorce u vyšetření ve zdravotnickém zařízení VS ČR.

Ve většině navštívených věznic jsem se setkala s praxí, kdy byl dozorce lékařskému vyšetření odsouzeného přítomen i na doslech (nejčastěji v blízkosti otevřených dveří ordinace). Praxe plošně

63 § 46 odst. 1 písm. g) zákona o zdravotních službách.

64 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

65 § 23 odst. 1 řádu výkonu trestu.

66 Typicky např. v době nepřítomnosti lékaře, či v případě provést náročnější zdravotní výkon, který není možné z objektivních důvodů provést v zařízeních VS ČR.

67 § 23 odst. 3 řádu výkonu trestu.

68 Tak, jak je aktuálně upraveno v zákoně o zdravotních službách.

69 Pro úplnost zmiňuji, že zdravotnický pracovník má dle § 50 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách právo neposkytnout zdravotní služby v případě, že by došlo při jejich poskytování k přímému ohrožení jeho života nebo k vážnému ohrožení jeho zdraví (lze si představit útok odsouzeného na zdravotnického pracovníka).

přítomnosti dozorců na doslech lékařskému vyšetření v civilním zdravotnickém zařízení i ve věznici je v rozporu jak se Standardy CPT, tak i se zákonem.

Rozumím obavám lékaře o vlastní bezpečnost. Právě proto by lékař měl být tím, kdo rozhoduje o tom, zda je dozorce na dohled přítomen. Věznicím jsem tedy doporučovala, aby dozorce zůstal při poskytování zdravotních služeb mimo doslech, a pokud si lékař nepřeje něco jiného, i mimo dohled.⁷⁰

Generální ředitelství VS ČR se s mým právním názorem a doporučením ztotožnilo. Koncem roku 2015 byly ordinace vězeňských lékařů postupně vybavovány kamerovými systémy. Lékař v případě potřeby v závislosti na vlastním vyhodnocení bezpečnostní situace má možnost prostřednictvím zapnutí kamery přítomnost dozorce na dohled zajistit.

4) Hlášení se k lékaři

V některých věznicích během mých návštěv existoval problém s několikanásobnými čekacími lhůtami na návštěvu lékaře. Těmto věznicím jsem doporučila zavést efektivní a transparentní **systém zajišťující dostupnost zdravotní péče** odsouzeným tak, aby byly vyloučeny několikanásobné čekací lhůty a byla zajištěna dostupnost zdravotní péče.

Pokud je třeba z různých důvodů posoudit nutnost či nezbytnost ošetření, o navedení odsouzeného do ordinace by měl **vždy rozhodovat lékař**. V pochybnostech o akutnosti zdravotního stavu odsouzeného by měl být odsouzený k lékaři naveden **bez zbytečného odkladu**.

Vztah lékař – pacient je důvěrný, chráněný mlčenlivostí zdravotnických pracovníků. Nárokem na soukromí tohoto vztahu je zohledněn zájem na ochraně odsouzených před špatným zacházením, v jejímž rámci je role lékaře nezastupitelná při objektivizaci zásahu do integrity člověka a její úspěšné naplnění je podmíněno tím, že pacient se cítí být u lékaře v bezpečí a nebojí se například promluvit o případném násilí. Další zájem na ochranu soukromí vyjadřuje ochrana osobních údajů podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. Informace o zdravotním stavu jsou citlivými údaji, což klade přísné požadavky na jejich ochranu před neoprávněným uchováváním, zveřejňováním, předáváním apod.

Hlášení odsouzených k lékaři probíhá ve všech věznicích obdobně. Odsouzení se zapíše do knihy na oddíle (anebo je na požádání zapíše dozorce). Tato kniha je pak předána na zdravotní středisko věznice a podle údajů v ní se navádějí odsouzení k ošetření. Zjistila jsem, že je vyžadováno, aby odsouzení do těchto knih na oddíle zapisovali kromě svého jména a data narození rovněž důvod žádosti o navedení k lékaři, tedy svůj konkrétní zdravotní problém. Třebaže odsouzení do knih zapisují své zdravotní problémy jen obecně (např. migréna, chřipka, vyrážka), jedná se o **citlivé údaje** ve smyslu zákona o ochraně osobních údajů. Pokud je třeba skrze knihu hlásících se k lékaři sdělovat nějaké určující informace k povaze požadavku odsouzeného, měla by se tato „komunikace“ obejít bez citlivých údajů. Jistě lze použít zcela obecných sdělení pro rozlišení, kdo potřebuje objednat pravidelné léky, kdo se hlásí na základě doporučení lékaře při předchozím ošetření, kdo svůj stav subjektivně vnímá jako naléhavý.

70 Ve skutečně výjimečném případě, kdy bude nezbytná přítomnost dozorce i na doslech, by lékař tuto skutečnost měl zaznamenat do zdravotnické dokumentace včetně důvodů, proč si přítomnost dozorce vyžádal.

Zmiňovaný postup hlášení se k lékaři stanoví § 16 odst. 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008, o poskytování zdravotní péče osobám ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, a to včetně demonstrativního výčtu důvodů, pro které je žádána návštěva lékaře (bolest hlavy, horečka, průjem, vyrážka, zubní ošetření). Je přitom nepochybné, že se jedná o citlivé údaje ve smyslu zákona o ochraně osobních údajů⁷¹, které požívají zvláštní ochrany. Mám tedy za to, že je ustanovení § 16 odst. 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008 **v rozporu se zákonem o ochraně osobních údajů**.

Ministerstvu spravedlnosti

- Doporučuji uvést § 16 odst. 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008 do souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., a to do 30. 6. 2016.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji v návaznosti na změnu nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008 zajistit, aby v knihách hlásících se k lékaři nebyly uváděny informace o zdravotním stavu žadajících odsouzených.

5) Lékař jako pojistka před špatným zacházením

Lékař ve vztahu k osobám omezeným na svobodě nevystupuje pouze v intencích klasického vztahu lékař – pacient, ale má přispívat k prevenci špatného zacházení, a to pomocí systematického zaznamenávání případných zranění a známek napadení. Působení lékaře je předpokladem naplnění povinnosti státu provádět účinné vyšetřování obvinění ze špatného zacházení ze strany orgánů odpovědných za detenci osob.⁷²

V reakci na Zprávu o návštěvě České republiky, kterou vykonal CPT ve dnech 1. až 10. dubna 2014, přijala vláda České republiky usnesení ze dne 29. července 2015 č. 609, kterým mimo jiné uložila ministru zdravotnictví zpracovat ve spolupráci s ministry vnitra a spravedlnosti návrh novely zákona o zdravotních službách⁷³, kterou bude v souladu s doporučeními CPT zakotvena povinnost lékaře hlásit odpovědným dozorujícím orgánům zjištěné známky špatného zacházení s osobami omezenými na osobní svobodě.

V tomto duchu jsem se obrátila na ministra zdravotnictví MUDr. Svatopluka Němečka a nabídla mu součinnost při realizaci daného úkolu.

71 § 4 písm. b) zákona o ochraně osobních údajů.

72 Pozitivní závazek plynoucí z čl. 3 Úmluvy na účinné vyšetřování tvrzeného špatného zacházení vyžaduje, aby: Vyšetřování bylo způsobilé objasnit události a identifikovat k potrestání odpovědné osoby; provedlo všechny přiměřené a rozumné kroky k zajištění důkazů; zaměřilo se na všechny vyšetřovací varianty, které se zjevně nabízejí a dále, aby závěry byly založeny na podrobné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních okolností.

73 A současně tento návrh vládě do 31. 12. 2016 předložit.

VIII) Trvale pracovní nezařaditelní odsouzení

Této specifické skupině odsouzených věnuji ve zprávě zvláštní pozornost, neboť právě zde jsem shledala řadu nedostatků, konkrétně v oblasti materiálních podmínek výkonu trestu a podmínek pro provádění osobní hygieny, činnosti tzv. ošetřovatelů ze strany ostatních odsouzených, dostupnosti rehabilitační péče a zajištění nezbytných zdravotních pomůcek. V případě dvou věznic jsem byla nucena konstatovat **špatné zacházení** ve smyslu porušení čl. 3 Úmluvy, což dovozují z judikatury ESLP.

Kategorii odsouzených trvale pracovní nezařaditelných (TPN) vymezuje § 69 zákona o výkonu trestu. Podle tohoto ustanovení do kategorie TPN patří odsouzený, který je starší 65 let, pokud sám nepožádá o zařazení do práce; který byl uznán invalidním ve třetím stupni⁷⁴, ledaže sám požádá o zařazení do práce a jeho pracovní schopnost takového zařazení připouští; nebo jeho zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení. Může se tedy jednat o odsouzené se zdravotním postižením pohybového ústrojí ale i osoby s duševním onemocněním, anebo zdravé seniory.

Výkon trestu odnětí svobody odsouzených kategorie TPN má svá specifika. Podle § 7 zákona o výkonu trestu jsou odsouzení TPN zpravidla umístováni odděleně od ostatních skupin odsouzených a podle § 92 řádu výkonu trestu odnětí svobody vykonávají trest zásadně ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem VS ČR. Této skupině odsouzených lze ukládat jen některé druhy kázeňských trestů.⁷⁵

Do cel a ložnic se odsouzení umísťují s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu na základě doporučení ošetřujícího lékaře. Odsouzení TPN mohou na návrh ošetřujícího lékaře nebo na vlastní žádost a se souhlasem ošetřujícího lékaře vykonávat vhodnou pracovní terapii uvnitř věznice, výjimečně i mimo věznici.⁷⁶

Zvláště u odsouzených kategorie TPN je nutno zdůraznit základní zásadu trestu, totiž že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného.⁷⁷

Specializovaná oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené jsou zřízena ve 13 věznicích a celkem existuje 19 takových oddělení.⁷⁸ V průběhu let 2014 a 2015 jsem provedla systematickou návštěvu ve čtyřech následujících odděleních TPN⁷⁹:

mezi odsouzenými jsou i osoby upoutané na invalidní vozík

74 § 39 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

75 § 69 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

76 § 93 odst. 2 řádu výkonu trestu.

77 Srovnej § 2 odst. 1 zákona o výkonu trestu. Blíže též § 16 odst. 7 téhož zákona.

78 Srov. NGŘ č. 71/2013, o vazebních věznicích a profilaci věznic Vězeňské služby České republiky.

79 Jak jsem již uvedla, ne v každé navštívené věznici, bylo zřízeno oddělení pro výkon trestu TPN.

- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných ve věznici s dohledem (Břeclav⁸⁰),
- oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných ve věznici s ostrahou (Břeclav⁸¹, Karviná⁸², Pardubice⁸³).

Podmínkami výkonu trestu odnětí svobody odsouzených trvale pracovní nezařaditelných jsem se v rámci systematických návštěv zabývala zejména s ohledem na obecnou náročnost této skupiny co do zajišťování řádného výkonu trestu odnětí svobody a na specifické potřeby vyplývající zejména ze zdravotního postižení části odsouzených spadajících do této skupiny odsouzených.

1) Povinnosti státu plynoucí z judikatury ESLP

Řada požadavků ohledně podmínek výkonu trestu osob kategorie TPN vyplývá také z čl. 3 Úmluvy, jak ho ve své judikatuře vykládá ESLP. V souladu s ustálenou judikaturou státy musí brát v potaz zvláštní potřeby různých skupin osob a podmínky jejich detence přizpůsobit odpovídajícím způsobem.⁸⁴ Tato povinnost platí zejména u osob s fyzickým postižením.⁸⁵ Pokud vnitrostátní orgány hodlají dlouhodobě věznit osobu se zdravotním postižením, musí zajištění odpovídajících podmínek pro pobyt takové osoby věnovat zvláštní péči.⁸⁶

V souvislosti se zdravotní péčí poskytovanou vězněným osobám ESLP opakovaně konstatuje, že vnitrostátní orgány jsou povinny chránit zdraví osob zbavených osobní svobody, přičemž nedostatek adekvátní zdravotní péče může představovat zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy⁸⁷. Zdravotní péče poskytovaná osobám zbaveným svobody musí být v zásadě srovnatelná s kvalitou péče, kterou se státní orgány zavázaly poskytovat celé populaci, byť to neznamená, že každé zadržené osobě musí být zaručena stejná zdravotní péče, jaká je dostupná v nejlepších zdravotnických zařízeních mimo vězení.⁸⁸ Zdravotní péče se nicméně nesmí omezit jen na tlumení příznaků nemocí, ale musí zahrnovat včasnou a přiléhavou diagnózu a komplexní léčebný plán zaměřený na odstranění zdravotních problémů a zabránění dalšího zhoršení zdravotního stavu.⁸⁹ Je též třeba zdůraznit, že povinnost poskytnout adekvátní zdravotní péči zahrnuje i lékařem předepsanou rehabilitační péči.⁹⁰

80 V době návštěvy 11 odsouzených.

81 V době návštěvy 48 odsouzených.

82 V době návštěvy 33 odsouzených.

83 V době návštěvy 41 odsouzených.

84 Viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kudła proti Polsku* ze dne 26. října 2000, č. 30210/96, odst. 92–94; a rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Melnitis proti Lotyšsku* ze dne 28. února 2012, č. 30779/05, odst. 69; *Savičs proti Lotyšsku* ze dne 27. listopadu 2012, č. 17892/03, odst. 130.

85 KMEC, Jirí a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 423.

86 Dále srovnej rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Farbutuhs proti Lotyšsku* ze dne 2. prosince 2004, č. 4672/02, odst. 56; *Jasinskis proti Lotyšsku* ze dne 21. prosince 2010, č. 45744/08, odst. 59; a *Z. H. proti Maďarsku* ze dne 8. listopadu 2012, č. 28973/11, odst. 29.

87 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Naumenko proti Ukrajině* ze dne 10. února 2004, č. 42023/98.

88 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Grishin proti Rusku* ze dne 15. listopadu 2007, č. 30983/02.

89 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Iacov Stanciu proti Rumunsku* ze dne 24. července 2012, č. 35972/05.

90 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Helhal proti Francii* ze dne 19. února 2015, č. 10401/12.

Ve vztahu k materiálním podmínkám osob se zdravotním postižením ESLP zdůrazňuje, že státy musí přijmout přiměřené úpravy a odstranit všechny překážky v prostředí, které těmto osobám znemožňují integraci mezi ostatní spoluodsouzené, a v maximální možné míře tak zajistit jejich fyzickou a psychickou integritu, posílit jejich autonomii a zabránit jejich další stigmatizaci.⁹¹ Musí tak zejména být odstraněny všechny stavebně technické překážky, které daným osobám znemožňují samostatný pohyb v částech věznice, kde by jinak byli oprávněni se pohybovat.⁹² Zvláštní důraz ESLP s ohledem na respekt k důstojnosti člověka klade na zajištění samostatného přístupu a technického uzpůsobení toalet a umýváren, aby osoby s fyzickým postižením, jsou-li toho schopny, mohly tyto intimní úkony vykonávat samostatně bez pomoci třetích osob. Zároveň je stát povinen umožnit těmto osobám, trpí-li inkontinencí, přístup do sprch denně.⁹³

budova ESLP ve Štrasburku

Ohledně zajištění denní péče o osoby se zdravotním postižením ESLP zdůrazňuje, že stát se této povinnosti nemůže zbavit tak, že ji přenechá ostatní odsouzené.⁹⁴ Stát musí těmto osobám, potřebujícím to, zajistit odbornou péči prostřednictvím osoby s potřebnou kvalifikací či školením, která za svou činnost obdrží protiplnění ze strany státu. Toliko každodenní úkony, které nevyžadují žádnou odbornost (např. drobná pomoc při zapínání oděvu apod.), může vykonávat i nekvalifikovaný personál.⁹⁵

Ve vztahu k osobám s duševním onemocněním ESLP konstantně judikuje, že tyto osoby musejí mít k dispozici psychiatrickou péči na denní bázi, vyžaduje-li to jejich zdravotní stav. Není-li taková péče dostupná, jde o riziko pro zdraví, které dle ESLP u těchto osob nutně vyvolává stres a úzkost, které znamenají utrpení, které přesahuje strádání, které je s odnětím svobody nezbytně nutně spjato.⁹⁶ Při umístování a pobytu v celách těchto osob musí být zohledněno, že z důvodu zdravotního stavu hůře snášejí uzavřené a přeplněné místnosti, proto jim musí být poskytnut zvýšený osobní prostor a možnost pobytu mimo celu.⁹⁷ ESLP též zdůrazňuje, že tyto osoby je možné držet jen v takovém stavebním a terapeutickém prostředí, které umožní dosažení účelu zbavení svobody.⁹⁸ Příslušné orgány jsou též povinny přijmout všechna nezbytná opatření k minimalizaci rizika sebevraždy, a to i u těch odsouzených či obviněných s duševním onemocněním, kteří se o sebevraždu nikdy nepokusili.⁹⁹

91 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Semikhvostov proti Rusku* ze dne 6. února 2014, č. 2689/12.

92 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Cara-Damiani proti Itálii* ze dne 7. února 2012, č. 2447/05.

93 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *D. G. proti Polsku* ze dne 12. února 2013, č. 45705/07.

94 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Semikhvostov proti Rusku* ze dne 6. února 2014, č. 2689/12.

95 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Zarzycki proti Polsku* ze dne 12. března 2013, č. 15351/03.

96 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Rivière proti Francii* ze dne 11. července 2006, č. 33834/03; *Slawomir Musiał proti Polsku* ze dne 20. ledna 2009, č. 28300/06; a *G. proti Francii* ze dne 23. února 2012, č. 27244/09.

97 Např. *Slawomir Musiał proti Polsku*.

98 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *L. B. proti Belgii* ze dne 2. října 2012, č. 22831/08.

99 Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *De Donder a De Clippel proti Belgii* ze dne 6. prosince 2011, č. 8595/06.

2) Vymezení kategorie trvale pracovní nezařaditelných odsouzených

Skupina odsouzených TPN, tak jak ji vymezuje zákon o výkonu trestu (viz výše), je značně různorodá. Do této skupiny odsouzených jsou zahrnuti jak zdraví senioři, tak osoby se zdravotním postižením a osoby trpící duševní poruchou. Všichni tyto odsouzení vykonávají trest odnětí svobody zásadně na specializovaných odděleních pro TPN¹⁰⁰, což považuji za nežádoucí s ohledem na potřebu diferencovaného zacházení s odsouzenými se specifickými zdravotními problémy. Různorodost této skupiny v praxi vyvolává konfliktní situace mezi odsouzenými.

Nadto současná právní úprava této kategorie akcentuje toliko možnost pracovního zařazení jednotlivých odsouzených, nikterak si neklade za cíl zohlednit zdravotní stav daných osob. Proto považuji za velmi zavádějící a nedostatečný i samotný název kategorie. TPN kategorii je nutno více diferencovat a v rámci jednotlivých skupin zvolit specifické programy zacházení; nelze ji pojímat jako „sběrnou kategorii“ odsouzených, kteří s ohledem na svůj zdravotní stav anebo věk nejsou práce schopni.

Ministerstvu spravedlnosti

- **Doporučuji navrhnout změnu zákonné definice trvale pracovní nezařaditelných odsouzených v § 69 odst. 1 zákona o výkonu trestu a souvisejících ustanovení tak, aby zohledňovala primárně zdravotní stav odsouzených, nikoliv možnosti jejich pracovního zařazení, a to při nejbližší novele zákona o výkonu trestu.**

Během systematických návštěv jsem se setkala s případem dvou odsouzených TPN trpících duševní poruchou, u nichž jsem konstatovala špatné zacházení ze strany věznic. Oba tyto odsouzení byli umístěni každý na své cele, kde trávili převážnou část dne a kde byli po většinu dne také uzamčeni.¹⁰¹ Jednalo se o standardní celu, která byla stroze vybavena. Odsouzení měli stanovený minimální program zacházení, neúčastnili se žádných aktivit a systematicky s nimi nepracovali ani odborní zaměstnanci věznic. Naplňování účelu trestu těchto dvou odsouzených považuji za diskutabilní, protože fakticky spočívalo pouze v jejich izolaci, což je pohledem výše uvedených povinností státu nepřijatelné.

Tím, že těmto případům věnuji prostor, chci především podnítit diskuzi na téma a) umístování těchto osob do výkonu trestu odnětí svobody, b) naplňování účelu trestu v případě těchto osob a c) využívání institutů přerušování a upuštění od výkonu trestu odnětí svobody odsouzených s mentální retardací nebo trpících duševní poruchou.

Ustálená rozhodovací praxe ESLP klade na výkon trestu odsouzených s mentální retardací nebo trpících duševní poruchou a jejich umístování značné nároky.¹⁰² Z pohledu Úmluvy lze dovodit tři základní

100 Podle § 92 řádu výkonu trestu.

101 Oba odsouzení byli, dle vyjádření věznic, zpočátku umístěni na běžném oddělení, ale vzhledem k tomu, že nebylo možné zařadit do běžného kolektivu, vyvolávali konflikty a averzi u ostatních odsouzených, byli na doporučení psychologa umístěni odděleně.

102 Srovnej zejména rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Rivière proti Francii*; *Sławomir Musiał proti Polsku* ze dne 5. června 2009, č. 28300/06; *G. proti Francii*; a rozsudky ve věci *L. B. proti Belgii*; *Swennen proti Belgii* ze dne 10. ledna 2013, č. 53448/10; *Lankester proti Belgii* ze dne 9. ledna 2014, č. 22283/10.

požadavky: odsouzené je nutné umístit do zařízení, kde je k dispozici konstantní psychiatrická péče na denní bázi¹⁰³; uzamykání v cele je přitěžující okolností¹⁰⁴; odsouzené je nutné držet v místě, které umožňuje dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody.¹⁰⁵

Ministerstvu spravedlnosti

- Doporučuji věnovat problematice odsouzených s duševním onemocněním náležitou pozornost při realizaci koncepce vězeňství.

3) Materiální podmínky a podmínky pro provádění osobní hygieny

Výkon trestu odnětí svobody odsouzených TPN klade na materiální podmínky a vybavení věznic vysoké požadavky, zejména pak u imobilních odsouzených. Materiální podmínky výkonu trestu na specializovaných odděleních považuji celkově za neuspokojivé. Tento stav je zapříčiněn především značnou **bariérovostí věznic** vycházející z jejich stáří a architektury. Nároky imobilních odsouzených jsou zcela specifické a nelze je porovnávat s nároky běžné vězeňské populace.

Jedním z nedostatků, které jsem zaznamenala, je **absence tísňových hlásičů** v ložnicích imobilních odsouzených, a to ani při lůžkách a v koupelnách (sprchách). Odsouzeným odkázaným na pomoc jiné osoby je tak znemožněno přivolat si v případě potřeby pomoc. Jako velmi znepokojivou vnímám tuto skutečnost zejména u odsouzených s těžkým tělesným postižením. Minimálně ve dvou individuálních případech¹⁰⁶, kdy odsouzení byli prokazatelně v základních životních úkonech odkázáni na pomoc třetí osoby, umístění tísňového hlásiče mimo dosahovou vzdálenost z lůžka, konkrétně na chodbu, postrádalo smysl. Takovou praxi považuji za naprosto nedostačující.

Výrazné nedostatky jsem zjistila ohledně podmínek pro provádění osobní hygieny odsouzených TPN. Setkala jsem se s odsouzeným

umývárna odsouzených

103 Není-li psychiatrická péče dostupná, znamená to riziko pro zdraví, což nutně vyvolává stres a úzkost, které znamenají utrpení, které přesahuje omezení, které je s odnětím svobody nezbytně nutně spojeno. Bližší viz rozsudky ve věci Sławomir Musiał proti Polsku, Riviére proti Francii a G. proti Francii.

104 Bližší viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Canali proti Francii ze dne 25. dubna 2013, č. 40119/09.

105 Bližší viz rozsudky ve věci L. B. proti Belgii a Swennen proti Belgii.

106 Odsouzený trpěl triparézou, ochrnutím jedné horní a obou dolních končetin, byl v době nočního klidu zamykán na ložnici bez tísňového hlásiče v dosahové vzdálenosti. Pomoci se mohl pouze dovolat křikem, přičemž kdo neměl klíče od ložnice, se k němu ani nemohl dostat. Zaměstnanci věznic se běžně na chodbě nenacházeli, takže odsouzený byl zcela odkázaný na svůj hlas a na všímavost a ochotu ostatních lidí za dveřmi (sp. zn. 7624/2013/VOP/MS).

přístup ke sprchám

běžně uzpůsobeny. V případech kdy odsouzený upoutaný na invalidní vozík čeká na zdravotním stře-

s ochrnutím dolních končetin. Při koupání nemohl stát, ani sedět na sedátku, takže mu vždy musel někdo pomáhat.¹⁰⁷

V jednom případě připadalo 1 WC a 1 sprcha přizpůsobené potřebám vozíčkářů¹⁰⁸ na 11 takových odsouzených. Sprcha i WC se navíc nacházely v jedné místnosti, což značně znesnadňuje provádění hygieny více odsouzenými současně. Každodenně tak docházelo k situacím, kdy z důvodů, že někdo užíval sprchu, nemohl jiný použít toaletu a naopak. Nadto, koupelna přizpůsobená pro vozíčkáře se nacházela na ložnici a zde ubytovaní odsouzení tak neměli zajištěno soukromí ani podmínky pro nerušený spánek. Ani jiné toalety v prostorách věznice, kde se imobilní odsouzení pohybují, např. na zdravotních střediscích, nejsou jejich potřebám

Obdobná situace panovala v případě společných kuchyněk, které zpravidla nebyly potřebám odsouzených vozíčkářů uzpůsobené.

S ohledem na stavebně technické dispozice některých věznic¹⁰⁹ jsem došla k závěru, že realizovat v takových prostorách výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných je velice obtížné a do budoucna neudržitelné. Tento problém shledávám akutním zejména ve Věznici Karviná, kterou s ohledem na svá zjištění považuji za nevyhovující pro umístování odsouzených TPN, zejména pak odsouzených trpících těžkým tělesným postižením.

S ohledem na materiální vybavení věznic připomínám ustanovení § 2 odst. 1¹¹⁰ a § 16 odst. 7¹¹¹ zákona o výkonu trestu, ustálenou judikaturu ESLP (viz výše) a také skutečnost, že Česká republika ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji provést analýzu stavebně-technického stavu a materiálního vybavení všech specializovaných oddělení věznic, která jsou určena k umístování odsouzených se zdravotním postižením, a to do konce roku 2016.
- Doporučuji v návaznosti na předchozí doporučení uvést podmínky výkonu trestu odsouzených se zdravotním postižením do souladu se zákonem a judikaturou ESLP.
- Doporučuji neumísťovat imobilní odsouzené do Věznice Karviná.

107 Sp. zn. 4420/2014/VOP/JM. Je otázkou, zda by věznice, ve které vykonávají trest odnětí svobody odsouzení s těžkým tělesným postižením, neměly být standardně vybaveny vanou uzpůsobenou potřebám osob s poruchami pohybového ústrojí.

108 Ve sprše sice bylo instalováno sedátko (s nosností pouze 100 kg), ale již nikoliv sklopná madla pro přidržení, čímž tato sprcha nesplňovala požadavky podle bodu 5.1.12 přílohy č. 3 vyhlášky č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.

109 Stávající věznice jsou navíc často limitované městskou zástavbou, původní profilací zařízení coby vazební věznice atp.

110 Trest odnětí svobody může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného.

111 Odsouzený s těžkým zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu.

4) Poskytování péče a úloha „ošetřovatelů“

Pomoc a podporu při zvládnání běžných denních činností, stravy, hygieny, přesunů a některých ošetřovatelských úkonů odsouzených TPN, kteří to s ohledem na svůj stav potřebují, zpravidla ve věznicích zajišťují pracovní zařazení odsouzení nebo probíhá na neformální (dobrovolné) bázi.

Poskytování péče ze strany spoluodsouzených na dobrovolné bázi je třeba ve světle judikatury ESLP důrazně odmítnout.¹¹² Ačkoli z Úmluvy nevyplývá právo na sociální péči, ESLP pravidelně dovozuje, že povinnost státu zajistit odpovídající podmínky omezení osobní svobody zahrnuje i zajištění zvláštních potřeb odsouzeného s tělesným postižením. Navíc, stát se nemůže zprostit této povinnosti tím, že odpovědnost za péči přesune na spoluvězně.¹¹³ Setkala jsem se s praxí, kdy o odsouzené závislé na péči pečoval jiný odsouzený, který nebyl pracovní zařazen na pozici ošetřovatele a za tuto činnost byl odměňován kázeňsky. Zdokumentovala jsem případ odsouzeného, který měl problémy se zadržováním stolice a potřeboval i dopomoc s koupáním. Staral se o něj spoluodsouzený, který po něm umýval WC, pomáhal mu s výměnou inkontinenčních pomůcek, koupal jej. Odsouzený závislý na péči s ním na oplátku sdílel své finanční prostředky (cca Kč 800,-), za které si pečující odsouzený nakupoval v kantýně. Pakliže je odsouzený na péči závislý (potřebuje dopomoc s koupáním, výměnou inkontinenčních pomůcek apod.), měli by tuto činnost vykonávat pouze odsouzení pracovní zařazení jako ošetřovatelé. V případech, kdy péči zajišťuje neformálně jiný odsouzený, hrozí ze strany pečujícího odsouzeného **zvýšené riziko zneužití tohoto vztahu závislosti**. Popsaný případ považuji za nepřipustný.

Pečující pracovní zařazení odsouzení jsou označováni za ošetřovatele či zdravotní asistenty někdy též za pečovatele u imobilních odsouzených. Jde o pracovní zařazené odsouzené, kteří však nejsou sanitáři ve smyslu NGŘ č. 17/2013, kterým se stanoví podmínky výkonu činnosti sanitáře osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby České republiky poskytujících lůžkovou péči.¹¹⁴ Po formální stránce tak předmětnou činnost ošetřovatelů, jak jsem ji poznala při návštěvách tří dotčených věznic, nepokrývá žádný zvláštní vnitřní předpis VS ČR.

Náplní pracovní činnosti ošetřovatele, resp. zdravotního asistenta, tak jak byla pozorována v praxi na navštívených odděleních, je dopomoc odsouzeným, kteří to potřebují, se základními úkony sebeobsluhy – prováděním osobní hygieny, výměnou inkontinenčních pomůcek, dovozem a rozvozem jídla, přípravou inzulínových per apod. Rozsah pracovní činnosti ošetřovatele není vnitřními předpisy vymezen¹¹⁵, nejsou stanoveny ani žádné nároky na odbornost (např. proškolení k určitým činnostem apod.).

V jednom případě zajišťovali péči o odsouzené vždy dva ošetřovatelé, jejichž standardní pracovní doba byla 8 hodin denně. Ošetřovatele však neměl kdo v jejich činnosti vystřídat a péči poskytovali de facto nepřetržitě. Navíc ošetřovatelé byli ubytováni na ložnicích (propojená ložnice s bezbariérovým WC) s odsouzenými, kteří potřebují nejvyšší míru dopomoci, a to proto, aby jim byli stále k dispozici. Ošetřovatelé tudíž neměli prostor pro odpočinek a ani osmihodinovou dobu nerušeného spánku.¹¹⁶

112 Srovnej rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Farbuths proti Lotyšsku*, odst. 60; *Kaprykowski proti Polsku*, ze dne 3. února 2009, č. 23052/05, odst. 74; *D. G. proti Polsku*, odst. 147; *Grimailovs proti Lotyšsku* ze dne 25. června 2013, č. 6087/03, odst. 161; *Semikhvostov proti Rusku*, odst. 84.

113 Blíže viz *Grimailovs proti Lotyšsku*.

114 Jednotlivé činnosti, které sanitáři – odsouzení mohou vykonávat, jsou specifikovány v § 4 uvedeného NGŘ.

115 K tomu srov. § 116 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

116 Srovnej § 16 odst. 5 zákona o výkonu trestu.

”

činnost
ošetřovatelů není
právně vymezená
ani jednotně
organizovaná

“

Byť ošetřovatelé vykonávali péči s velkým osobním nasazením a empatií, což bylo během návštěvy znatelné, je zřejmý jejich početní nedostatek. S poskytováním faktické nepřetržité péče jde tedy ruku v ruce další riziko, a to riziko jejich přetížení.

Vnímám problémy jednotlivých věznic se zajištěním ošetřovatelů. Řešením financování činnosti ošetřovatelů může být využití **příspěvku na péči**, který se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby. Ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že *nárok na příspěvek má osoba, která z důvodu dlouhodobě nepřiznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při*

zvládání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti, pokud jí tuto pomoc poskytuje osoba blízká nebo asistent sociální péče nebo poskytovatel sociálních služeb. Odsouzený může být asistentem sociální péče pro jiného odsouzeného, pakliže je starší 18 let věku, zdravotně způsobilý a uzavře s odsouzeným písemnou smlouvu o poskytnutí pomoci¹¹⁷. Asistent sociální péče by byl odměňován z přiznaného příspěvku na péči, nikoliv z prostředků věznice. Nejistila jsem, že by této možnosti některá věznice využila.

Další cestou může být získání **oprávnění k poskytování sociálních služeb** ze strany VS ČR podle § 78 a násl. zákona o sociálních službách. V tom případě by byla příjemcem příspěvku na péči přímo VS ČR.

Situace, kdy o odsouzeného s tělesným postižením, který není plně soběstačný, pečuje jeden nebo více ošetřovatelů-odsouzených, je vysoce riziková zejména s ohledem na možné zneužívání a prohlubování závislosti na poskytované péči, nebezpečí psychické manipulace a nátlaku a v neposlední řadě s ohledem na možnou šikanu a vydírání odsouzeného vyžadujícího péči. V rámci prevence špatného zacházení tak vězeňský personál musí nesoběstačným odsouzeným, o které je pečováno ze strany jiných odsouzených, věnovat zvýšenou pozornost a pravidelně vyhodnocovat všechna možná rizika vyplývající ze vzájemného vztahu ošetřovaný – ošetřovatel.

Shrnuji, že v případech poskytování péče odsouzeným, kteří jsou z důvodů svého zdravotního stavu odkázáni na pomoc třetích osob při zvládání běžných životních potřeb a situací, jsem se během návštěv věznic, ve kterých vykonávají trest odnětí svobody odsouzení TPN, setkala s **nedostatkem ošetřovatelů** z řad odsouzených, jejich **nedostatečnou kvalifikací** pro takové pracovní zařazení, ale především s **právním neukotvením jejich činnosti**. Dále jsem konstatovala zvýšené riziko špatného zacházení mezi ošetřovaným a jeho ošetřovatelem, případně ošetřovateli.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí provést analýzu možnosti čerpání příspěvku na péči podle zákona o sociálních službách ze strany odsouzených závislých na pomoci druhých osob, včetně rizik a případných překážek bránících využívání tohoto příspěvku, a to do konce roku 2016.**

- Doporučuji ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí provést analýzu možnosti získání oprávnění k poskytování sociálních služeb pro Vězeňskou službu ČR dle zákona o sociálních službách, a to do konce roku 2016.
- Doporučuji na základě provedených analýz určit právní režim formy asistence/pomoci osobám, které to s ohledem na jejich dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav potřebují a vybranou formu asistence/pomoci realizovat nejpozději od 30. 6. 2017.
- Doporučuji v mezidobí do zpracování uvedených analýz vnitřním předpisem právně ukotvit postavení a rozsah činnosti ošetřovatelů a stanovit požadavky na jejich kvalifikaci (např. druh a rozsah odborného školení), zajistit u pracovně zařazených ošetřovatelů dodržování § 16 odst. 5 zákona o výkonu trestu (zejm. osmihodinová doba ke spánku).

5) Rehabilitační péče a zajištění zdravotních pomůcek

Zajistit dostupnou zdravotní péči v požadované kvalitě je bezpochyby velmi palčivou výzvou současného vězeňství.¹¹⁸ V případě odsouzených TPN navíc hrají velkou roli specifika a komplexnost potřebné zdravotní péče vyplývající z jejich zdravotního stavu.

Z rozhovorů s personálem věznic a ze studia zdravotnické dokumentace konkrétních odsouzených se závažným zdravotním postižením vyplynulo, že žádnému z těchto odsouzených nebyla přes jejich zdravotní stav a postižení poskytována odborná rehabilitační péče. Přitom hrazenými službami ve smyslu § 13 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, se rozumí, kromě jiného, zdravotní péče **léčebně rehabilitační a poskytování zdravotnických prostředků, zejm. kompenzačních pomůcek**. Ostatně řád výkonu trestu, poskytování nebo zajišťování léčebně rehabilitační péče na základě indikace lékařem předpokládá.¹¹⁹

I přesto, že právní úprava předpokládá **poskytování rehabilitační péče** a všechny navštívené věznice připouštěly možnost zajistit léčebně rehabilitační péči ve spolupráci s vězeňskou nemocnicí Vazební věznice Brno, případně lokálním civilním poskytovatelem zdravotní a rehabilitační péče, **nebyla tato možnost využívána**. Na základě mých zjištění není rehabilitační péče odsouzeným ze strany lékařů běžně indikována a následně poskytována, a to ani v případě triplegiků a paraplegiků, resp. osob po mozkové mrtvici.

”

nezajištění
rehabilitační péče
znesnadňuje návrat
do civilního života

“

118 K tomu bližze viz kapitola č. 7 Zdravotní služby.

119 § 93 odst. 2 písm. e) řádu výkonu trestu.

Navzdory tomu, že většina odsouzených jsou pojištěnci na základě zákona o veřejném zdravotním pojištění, v době systematických návštěv jich řada neměla k dispozici **komenzační pomůcky**. Poskytovaná zdravotní péče ve věznici musí být komplexní. Zdravotnický personál má pacientům poskytovat veškeré informace vedoucí ke zkvalitnění života osob se zdravotním postižením.

V jedné věznici jsem zjistila, že 11 imobilním odsouzeným bylo k dispozici 7 polohovacích postelí (elektrické i mechanické), které jsou přidělovány na základě doporučení vězeňského lékaře, 4 samostatné přenosné hrazdy k lůžku a 3 speciální sklopné stolky, které usnadňují konzumaci jídla. Odsouzení tak vyčkávali na propuštění jiných odsouzených z výkonu trestu, protože jedině tak jim bylo polohovací lůžko, hrazda či jiná komenzační pomůcka k dispozici.

V dalším případě odsouzený po amputaci končetiny nevěděl o možnosti získat protézu. Vězeňského lékaře současně nenapadlo odsouzené o možnosti získání protéz aktivně informovat.

Zdokumentovala jsem také případ cizince s vážným postižením pohybového aparátu, který mu znemožňuje stát nebo sedět bez opory, který neměl po dobu $\frac{3}{4}$ roku invalidní vozík.

Příkladem nedostatečného zajištění komenzačních pomůcek byl také odsouzený diabetik užívající inzulín, který je podle odborného posudku prakticky slepý. Navzdory tomu nebyl vybaven pomůckami pro nevidomé diabetiky (speciální inzulínové pero, glukometr s hlasovým modemem – hlášením).

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji zajistit, aby odsouzení, jejichž zdravotní stav to vyžaduje, měli dostupnou rehabilitační péči.
- Doporučuji zajistit osobám se zdravotním omezením adekvátní zdravotní (komenzační) pomůcky.

IX) Bezpečnost

Výše jsem uvedla, že opatření omezující základní práva a svobody odsouzeného nesmí zasahovat do lidské důstojnosti odsouzeného a musí sledovat legitimní cíl a být k dosažení tohoto cíle vhodná, potřebná a přiměřená. Základní práva a svobody odsouzených jsou ve výkonu trestu odnětí svobody nejčastěji omezována opatřeními k zajištění bezpečnosti (důkladné osobní prohlídky, uzamykání odsouzených na celách, apod.).

1) Režimová opatření

Ustanovení § 28 zákona o výkonu trestu stanoví základní povinnosti odsouzeného. Odst. 1 tohoto ustanovení upravuje povinnosti, které mohou mít podobu „režimových opatření“: *Odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby ... dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice.*

Je třeba zohlednit, že uvěznění je v důsledku odnětí svobody trestem samo o sobě a režim pro odsouzené tudíž nesmí ještě zhoršovat utrpení, které je dáno samotnou podstatou uvěznění.¹²⁰ EVP v bodě 3 a 5 dále stanoví, že omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena, a že život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.

Je zřejmé, že dodržování režimových opatření je v určitém rozsahu nutné pro naplňování účelu výkonu trestu (dodržování časového rozvrhu dne, udržování pořádku, dodržování zásad slušného chování). V některých věznicích jsem se však setkala s režimovými opatřeními, která účel výkonu trestu sledovat nemohla, nebo je sledovala zcela nepřiměřeným způsobem. Tato opatření vykazovala v jedné věznici **prvky svévole** ze strany vedení věznice či jednotlivých zaměstnanců.

V jedné věznici jsem se například setkala s povinností odsouzených nosit brašnu, jako výstrojní součástku, jednotně na pravé straně, a při hromadných přesunech se pohybovat v organizovaných útvarcích v patřičných rozestupech a řadách. Neztotožnila jsem se s tvrzením věznice, že jde o opatření k zajištění kázně a pořádku. Nemyslím si, že požadavek na chůzi skupiny ve vojenském šiku a na nošení brašny na pravé straně napomůže převýchově odsouzených ani, že je přiměřeným opatřením k zajištění bezpečnosti ve věznici. V téže věznici bylo mimochodem odsouzeným **zakázáno během zákonné vycházky sportovat**.

V jiné věznici jsem se setkala s praxí **nepřiměřeně brzké doby vstávání**, když odsouzení zařazení v oddělení s dozorem (nezaměstnaní odsouzení, odsouzení na nástupním oddělení a ve výstupním oddělení) museli v pracovní dny vstávat ve 4.00 hod. (o víkendech v 5.40), přestože k tomu nebyl žádný důvod. Praxe brzkého vstávání byla podle odsouzených i zaměstnanců věznice zavedena již dávno z organizačních důvodů. Pakliže je brzké vstávání odůvodněno (například účastí odsouzeného v zaměstnání), lze to pochopitelně akceptovat. V případě, že je však povinnost brzkého vstávání

stanovena plošně a nesleduje legitimní cíl, případně tomuto účelu není úměrná, nelze takovou povinnost odsouzeným ukládat.

V této souvislosti jsem se z podnětu jednoho z odsouzených zabývala i **povinností odsouzených povstat** při příchodu příslušníka do cely/ložnice. Tato povinnost vychází z vnitřních předpisů (vnitřní řád věznice), oporu pro její legitimitu nelze najít v zákoně o výkonu trestu ani v řádu výkonu trestu. Jde tedy o povinnost vyžadovanou nad rámec zákona. Osobně se domnívám, že tato povinnost vychází z dřívějšího pojetí VS ČR jako vojenského útvaru a v současné době ji lze považovat za nepřiměřenou.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji přehodnotit povinnost odsouzených povstat při vstupu příslušníka na celu/do ložnice a v tomto smyslu upravit vnitřní řády věznic, a to do konce roku 2016.**

Stejně tak jsem se zabývala případem odsouzeného, kterému nebyly vydány **náboženské předměty** (konkrétně růženec) s odkazem na bezpečnostní rizika.

Podle § 4 odst. 2 řádu výkonu trestu si odsouzený u sebe smí ve věznici ponechat mimo jiné snubní prsten. Několik odsouzených v jedné z věznic uvedlo, že snubní prsten museli při příjmu odevzdat a vrácen jim byl teprve až na žádost, která podléhá schválení vedoucí oddělení výkonu trestu. Danou praxi považuji za nepřiměřený zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života. Doporučila jsem proto **snubní prsten ponechávat odsouzeným automaticky a nevázat jeho užívání na předchozí schválení.**

2) Důkladné osobní prohlídky

Mezi povinnosti odsouzeného dle § 28 odst. 2 písm. a) zákona o výkonu trestu patří povinnost podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajištění vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe neměl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu. Podrobnosti pro provádění důkladných osobních prohlídek stanoví § 89 NGŘ č. 23/2014. Toto ustanovení obsahuje taxativní výčet případů, kdy se důkladná osobní prohlídka bez dalšího provede.

místnosti pro provádění důkladných osobních prohlídek

Osobní prohlídky představují obecně zásah do práva na nedotknutelnost osoby a soukromí odsouzených. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody lze tento zásah považovat za legitimní, pokud je prováděn za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud se odsouzení důkladné osobní prohlídce musí podrobit plošně a v jejím rámci navíc ještě rutinně dřepovat, či zvedat penis a šourek, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.¹²¹ To stejné platí tím spíše v případě provádění důkladné osobní prohlídky odsouzených se zdravotním postižením.

”
důkladné osobní
prohlídky by měly
být prováděny
v odůvodněných
případech

“

Odsouzení čteně poukazovali na paušálnost prohlídek a jejich nedůstojný průběh. Například v situacích, kdy je předmětná prohlídka provedena před eskortou do civilního zdravotnického zařízení, po celou dobu eskorty včetně vyšetření jsou pod dozorem eskortujících příslušníků, a přesto i po návratu do věznice procházejí důkladnou osobní prohlídkou. Rovněž bylo běžnou praxí, že se důkladné osobní prohlídky prováděly plošně před a po návštěvě, případně během návštěvy, pokud chtěl odsouzený využít WC.

Zdokumentovala jsem případ, kdy po návratu ze zdravotní eskorty musel odsouzený sundat pleny (opět v situaci, kdy prohlídku podstoupil již před eskortou a v nemocnici byl nahý za přítomnosti příslušníků).¹²² V této věznici byly zaznamenány i stížnosti na chování příslušníků VS ČR, kteří se k osobám se zdravotním postižením chovali neuctivě a vydávali během prohlídky urážlivé pokyny.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji upravit pravidla pro provádění důkladných osobních prohlídek ve vnitřním předpisu (NGŘ 23/2014) tak, aby bylo zřejmé, že je lze provádět pouze v individuálně odůvodněných případech a nikoliv plošně, a to do konce roku 2016.

3) Uzamykání odsouzených na celách

Ustanovení § 50 odst. 1 řádu výkonu trestu stanoví, že *pokud to podmínky ve věznici umožňují, jsou odsouzení během osmihodinové doby ke spánku uzamykáni v celách nebo v ložnicích*. Dále podle druhého odstavce téhož ustanovení: *dobu, po kterou jsou odsouzení uzamykáni v celách nebo v ložnicích, může být ředitelem věznice v odůvodněných případech prodloužena s přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici. Důvody pro delší dobu uzamykání jsou uvedeny ve vnitřním řádu věznice*.

Zjistila jsem, že ve většině navštívených věznic byli odsouzení na některých oddílech, bez vyhodnocení individuálních rizik, uzamčeni na celách nad rámec osmihodinové doby ke spánku. Důvody pro

121 SVOBODA, Milan. Důkladné osobní prohlídky. *České vězeňství*. 2015, č. 2, s. 22-23.

122 Dokumentace odsouzeného J. S., kterému byl dne 21. 11. 2013 v souvislosti s osobní prohlídkou udělen kázeňský trest.

uzamykání odsouzených byly různé, přičemž nejčastěji věznicе uzamčení odůvodňovaly potřebou zajištění pořádku a bezpečnosti. Jedna věznicе přistupovala k uzamykání nad rámec osmihodinové doby ke spánku u odsouzených ve 3. dostupné skupině vnitřní diferenciacе a uzamykání odsouzených vnímala jako motivační a výchovný činitel.

Problémem, kdy jsou odsouzení uzamykáni na celách nad rámec osmihodinové doby ke spánku, se již ochránce zabýval v rámci systematických návštěv věznic v roce 2006, kdy uzavřel, že *trvalé prodloužení stanovené doby uzamykání představuje špatný postup, neboť ředitel věznicе je zmocněn pouze k výjimečnému prodlužování stanovené doby v odůvodněných případech. Je možné tedy zamknout odsouzeného např. po spáchání kázeňského přestupku do doby rozhodnutí o něm tak, aby odsouzený nemohl ovlivňovat svědky apod., popř. může dojít k uzamčení odsouzených např. po hromadném ničení majetku, opět do doby, než budou všichni pachatelé kázeňsky potrestáni, popř. dojde k nezbytným opravám technického zabezpečení atd. Uzamykání odsouzených podle § 50 odst. 2 řádu výkonu trestu musí vycházet z vyhodnocení individuálních rizik a bezpečnostní důvody musí být prokazatelně dány u každého odsouzeného, přičemž jejich trvání musí být průběžně sledováno.*¹²³

O problému uzamykání odsouzených nad rámec osmihodinové doby ke spánku jsem informovala generálního ředitele VS ČR, který se s mým názorem o tom, že uzamykání odsouzených na celách nemůže být vnímáno jako motivační činitel, ztotožnil.¹²⁴ Dle generálního ředitele je možné uzamčení nad rámec osmihodinové doby ke spánku rozšířit na základě individuálního posouzení rizik konkrétního odsouzeného, anebo na základě odůvodnění postupu uzamykání, zakotveného do vnitřního řádu věznicе (ve smyslu § 50 odst. 2 věta druhá řádu výkonu trestu). Generální ředitel mě dále informoval, že je po linii Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR připravována novela příslušného nařízení generálního ředitele, kterým se stanoví zásady pro zpracování a vydání vnitřního řádu věznicе pro obviněné a vnitřního řádu věznicе pro odsouzené, v níž bude na tyto skutečnosti reagováno.

”

trvalé rozšíření
doby uzamykání
představuje
špatný postup

“

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji ve vnitřním předpisu (NGŘ 4/2011) demonstrativním výčtem stanovit situace, při kterých lze přikročit k rozšíření doby uzamykání na celách/ložnicích, přičemž rozšíření doby uzamykání musí vycházet z vyhodnocení individuálních rizik a bezpečnostní důvody musí být prokazatelně dány u každého odsouzeného, a to do 30. 6. 2016.

123 Veřejný ochránce práv: Zpráva z návštěv zařízení. Věznicе. 2006, s. 18. Zpráva je dostupná on-line na http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2006/Veznice_2006.pdf [cit. dne 26. 10. 2015].

124 Vyjádření generálního ředitele VS ČR ze dne 19. 5. 2015, čj. VS 9/023/002/2015-50/OVVT/305.

4) Pásy v eskortních autobusech

Během systematických návštěv a zejména během návštěvy Sběrného eskortního střediska (SES)¹²⁵ ve Věznici Jiřice jsem zjistila, že eskortní autobusy nejsou vybaveny bezpečnostními pásy (ani jiným obdobným prostředkem pasivní bezpečnosti přepravovaných osob). Odsouzení tak nejsou nijak chráněni před újmou na zdraví v případě, že by eskortní autobus havaroval.

Tématu si všímá i CPT např. ve zprávě z návštěvy Slovinska (2006) či Spojeného království (2012),¹²⁶ kde shrnuje, že absence bezpečnostních pásů během eskort odsouzených představuje bezpečnostní hazard.

Domnívám se, že vybavení eskortních autobusů bezpečnostními pásy, jako prvek zajišťující obecnou bezpečnost, je vhodné a v rámci obnovy vozového parku vězeňské služby by mělo být zavedeno.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji zajistit vybavení eskortních autobusů bezpečnostními pásy či jinými prvky pasivní bezpečnosti přepravovaných osob, a to do konce roku 2017.

125 Jde o největší přestupní uzel dálkových eskort vězněných osob v ČR.

126 Zprávy z návštěv CPT jsou dostupné na <http://hudoc.cpt.coe.int/eng#> [cit. 1. 1. 2016].

X) Návštěvy odsouzených

EVP doporučují v bodě 24.1 umožnit odsouzeným komunikovat *co možná nejčastěji písemně, telefonicky, nebo jinými formami komunikace s jejich rodinami, jinými osobami a zástupci externích organizací, a přijímat návštěvy těchto osob*. Na komunikaci a návštěvy se mohou vztahovat pouze taková omezení a kontroly, které sledují legitimní cíl (pořádek, bezpečnost apod.) a jsou tomuto cíli přiměřené (přijatelná minimální úroveň styku). Podle § 19 odst. 1 zákona o výkonu trestu mají odsouzení právo přijímat na dobu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce návštěvy blízkých osob.

EVP ukládají VS ČR, aby napomáhala odsouzeným při udržování dostatečných kontaktů s vnějším světem.¹²⁷ Můj předchůdce ve své zprávě z návštěv věznic v prosinci 2006 konstatoval, že *nedílnou součástí nápravy odsouzeného je udržení a podpora rodinných, partnerských a dalších sociálních vztahů*. Důležitost kontaktů s rodinou je běžnou součástí odborné literatury na téma vězeňství.¹²⁸ Právo na respektování rodinného života, kterým v tomto případě lze podpůrně argumentovat je zakotveno ve většině mezinárodních lidskoprávních dokumentů.¹²⁹

Nejčtenější námitky odsouzených během systematických návštěv směřovaly proti umístění do věznice vzdálené od bydliště osob blízkých ve vztahu k odsouzenému. Právě vzdálenost hraje nezanedbatelnou roli při posuzování možnosti návštěv ve věznici.¹³⁰

Uvítala jsem proto, že VS ČR akceptovala v průběhu systematických návštěv návrh mého předchůdce¹³¹ na vytvoření transparentního **systemu přemístování odsouzených**. Do této doby totiž, pokud byla odsouzenému zamítnuta žádost o přemístění např. z kapacitních důvodů, VS ČR se k ní již znovu nevracela ani v případě uvolnění kapacity v cílové (požadované) věznici.

S účinností od 15. 10. 2015 jsou žádosti o přemístění evidovány v každé věznici chronologicky a v případě uvolnění místa v cílové věznici, je žadatel (odsouzený) dotázán na to, zda na své žádosti trvá a pokud přemístění nebrání bezpečnostní důvody, je přemístěn.¹³²

”

součástí nápravy
odsouzeného
je podpora
rodinných vztahů

“

127 Bod 24.5 EVP.

128 COYLE, Andrew. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002, s. 95.

129 Srov. např.: čl. 12 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

130 Řada rodinných příslušníků odsouzených se potýká s nedostatkem finančních prostředků pro zajištění chodu domácnosti a cestování napříč republikou je pro ně v tomto ohledu náročné.

131 MOTEJL, Otakar a kol. *Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 57–58.

132 Bližší úpravu stanoví NGR č. 42/2015.

1) Dělení návštěv

Setkala jsem se mezi věznicemi s různou praxí, pokud jde o možnost dělit zákonem stanovené 3 hodiny návštěv na měsíc. Některé věznice umožňovaly odsouzeným rozdělit si měsíční tříhodinový interval návštěvy do dvou termínů po 1,5 hodině. Některé věznice však odsouzeným možnost dělení návštěv neumožňovaly a odsouzení tedy museli tříhodinovou návštěvu vykonat jednorázově. První řešení, byť je nepochybně organizačně náročnější, považuji za vhodné a potřebné. Setkala jsem se i s věznicí, kdy naopak z kapacitních důvodů museli odsouzení návštěvy dělit a nebylo jim umožněno vykonat tříhodinovou návštěvu v jednom termínu.

Věznicím jsem doporučovala, aby dělení návštěv odsouzeným umožnily, nikoliv však jako povinnost, ale pouze jako možnost. V případě, že návštěvy dělit nelze, může docházet k omezování kontaktu s blízkými osobami, protože počet povolených osob na jeden termín je omezený, a když se domluvená návštěva nemůže dostavit, je pro odsouzeného ztracen celý měsíční nárok. Stejně tak povinné půlení návštěv může omezovat kontakt s blízkými osobami, když zejména u odsouzených umístěných ve věznici daleko od svého bydliště, může být čas 1,5 hodiny nedostatečný.

V této souvislosti chci uvést, že zákonnou tříhodinovou délku návštěvy již považuji za překonaný minimální standard, který neodpovídá modernímu pojetí výkonu trestu, zaměřenému na přizpůsobování vězeňských podmínek životu na svobodě a udržování kontaktu se svou rodinou.¹³³ Považuji za žádoucí, aby byla délka návštěv prodloužena a bylo přitom ponecháno na rozhodnutí odsouzeného, zda si stanovený čas pro návštěvu vyčerpá najednou, nebo rozvrhne do několika týdnů. V tomto ohledu jsem ve shodě s doporučením CPT, který ve zprávě z návštěvy ČR v roce 2014 doporučil, aby všichni odsouzení mohli přijímat návštěvy po dobu alespoň jedné hodiny každý týden.¹³⁴ Upozorňuji navíc, že § 19 odst. 1 zákona o výkonu trestu stanoví právo odsouzeného na minimální dobu návštěvy a nevyklučuje, aby si věznice vnitřním řádem (či jinak) upravily i delší dobu návštěv.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji umožnit odsouzeným přijímat návštěvy v délce více než 3 hodiny měsíčně, přičemž bude na nich samotných, jak si dobu návštěv rozvrhnou, a tuto změnu promítnout do čl. 13 Přílohy č. 2 NGR č. 4/2011 (vzorový vnitřní řád), a to do 30. 6. 2016.**

133 Paradoxně má většina odsouzených v programu zacházení stanoven právě cíl udržovat kontakt s rodinou či obecně osobami blízkými.

134 EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou CPT vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014. [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 1. 12. 2015]. S. 48. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/documents/cze/2015-18-inf-cze.pdf>

2) Uspořádání návštěvní místnosti

Bod 24.4 EVP stanoví, že návštěvy musí být organizovány tak, aby měli vězni možnost udržovat a rozvíjet rodinné vztahy co možná nejnornálnějším způsobem. Během systematických návštěv jsem zjistila, že materiální vybavení návštěvních místností i jejich uspořádání se značně liší. V jedné věznici nebyla v době návštěvy zřízena klasická návštěvní místnost (návštěvy pro oddělení s dozorem probíhaly v tělocvičně, návštěvy pro oddělení s ostrahou probíhaly v jídelně), v některých věznicích nebyla návštěvní místnost uzpůsobena pro návštěvu dětí (alespoň improvizovaným dětským koutkem), jinde museli návštěvníci sedět na tvrdých stoličkách bez opěradel, nadto u stolu s nízkou přepážkou mezi návštěvníkem a odsouzeným.¹³⁵

V některých věznicích byly stoly v návštěvních místnostech uspořádány liniově, v důsledku čehož bylo minimalizováno soukromí při návštěvách, odsouzení a jejich návštěvy se vzájemně rušili.

příklad liniového uspořádání návštěvních místností

příklad „restauračního“ uspořádání návštěvní místnosti

Osobně považuji za vhodnější tzv. restaurační uspořádání návštěvních místností (tzn. samostatné stoly). Kontrolu a prevenci předávání návykových látek je vhodno provádět prostřednictvím kamerových systémů, nikoliv omezováním soukromí při návštěvách či omezováním kontaktů odsouzených s návštěvami.

V některých věznicích chyběly nápojové automaty či automaty s drobným baleným občerstvením pro návštěvy. Naopak některé věznice **umožňovaly nákup ve vězeňské kantýně v době návštěv**. Tento přístup považuji za **příklad dobré praxe**, který není nepřiměřeně omezující a přitom minimalizuje možnosti průniku návykových látek.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji zajistit, aby návštěvní místnost byla primárně v tzv. restauračním uspořádání. Pouze v individuálně odůvodněných případech lze volit jiné uspořádání.

135 Byť nešlo o tzv. návštěvy za přepážkou ve smyslu § 19 odst. 6 zákona o výkonu trestu.

3) Kontakt odsouzeného s návštěvníky

V některých věznicích odsouzení uváděli, že jim není umožněn v průběhu návštěv běžný kontakt s návštěvníky (např. dotyk rukou), a to zpravidla ani s vlastními dětmi. Jediným fyzickým kontaktem zůstává pouze běžný společenský kontakt při uvítání a při loučení (podání ruky, polibek). Uspořádání návštěvních místností taktéž směřuje spíše k omezování těchto kontaktů, viz přepážky mezi návštěvou a odsouzenými výše na foto č. 6.

Fyzický kontakt mezi odsouzeným a osobou, která ho přišla navštívit, byl zpravidla omezen vnitřním řádem věznice např. v tomto znění: „Odsouzený se může přivítat a rozloučit s návštěvou běžným společenským způsobem, což je podání ruky apod. U osob blízkých lze povolit i jiný kontakt (objetí, polibek). Vedoucí návštěv může povolit kontakt odsouzeného s nezletilým dítětem během návštěvy (pochování apod.)“

Tato úprava zřetelně odráží úsilí věznice o minimalizaci rizika průniku návykových látek (či jiných nepovolených předmětů), což je legitimní požadavek. Nicméně upozorňuji na to, že specificky při povolování kontaktu odsouzeného s dítětem je vždy třeba přednostně zkoumat zájem dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Jak již ochránce konstatoval v roce 2009 ve svém stanovisku, povolení kontaktu s nezletilým dítětem nelze vydat na určitou časově omezenou dobu, ale kontakt je možné přerušit pouze v případě, že dojde k důvodnému podezření, že dítě je zneužíváno k pronesení nepovolených předmětů do věznice.¹³⁶

Věznicím jsem doporučovala, aby kontakt odsouzeného specificky v případě dětí probíhal během návštěvy co nejběžnějším způsobem, pokud tomu nebrání bezpečnostní důvody.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji usměrnit praxi v jednotlivých věznicích tak, aby standardně byl umožněn kontakt mezi odsouzeným a dětskými návštěvníky v průběhu návštěvy. K omezením může být přikročeno v individuálních případech na základě vyhodnocení bezpečnostních rizik.**

136 Veřejný ochránce práv. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství. [on-line]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010 [cit. 15. 5. 2015]. Str. 126. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Vezenstvi.pdf.

4) Umístění trvale pracovní nezařaditelných

EVP v bodě 17.1 stanoví, že vězni mají být umístováni co nejbližší svému domovu, pokud je to možné. Dle NGŘ 71/2013, je jedinou věznicí pro výkon trestu můžou trvale pracovní nezařaditelných v typu dohled Věznice Břeclav.

Tím, že vězeňská služba neumožňuje trvale pracovní nezařaditelným odsouzeným zařazeným do věznic s dohledem vykonávat trest odnětí svobody v žádné jiné věznici (v jiném kraji), vytváří faktické překážky či omezení k realizaci práva na soukromý a rodinný život odsouzených.

Takových skupin odsouzených, jejichž možnosti umístění v rámci vězeňských zařízení napříč územím státu, jsou omezené, je však více.¹³⁷

V souvislosti s legislativním návrhem na změnu vnější diferenciací věznic¹³⁸ dojde velmi pravděpodobně k reprofilaci věznic.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- Doporučuji zohlednit v rámci reprofily věznic skutečnost, že některá oddělení jsou zřízena pouze v jedné věznici, což je limitující ve vztahu k možnému umístění odsouzeného co nejbližší místu pobytu blízkých osob.

”

jediné TPN
oddělení pro
muže v dohledu
je v Břeclavi

“

137 Např. jediné oddělení specializované pro výkon ochranného léčení sexuologického ve věznici s ostrahou, anebo jediné oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování s individuálním zacházením ve věznici s ostrahou.

138 Sněmovní tisk č. 588.

XI) Kázeňská praxe

Podle § 45 zákona o výkonu trestu odsouzený, který svým chováním a jednáním, nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, může být kázeňsky odměněn, což je jeden ze základních motivačních prvků v průběhu výkonu trestu odnětí svobody.

Současně platí, že pokud odsouzený zaviněně poruší zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádek nebo kázeň během výkonu trestu, může být kázeňsky potrestán.¹³⁹

1) Analýza kázeňské praxe

a) Kázeňské odměny

Ve všech navštívených věznicích byl znatelný kvantitativní pokles (v četnosti udělování) kázeňských odměn, který započal v roce 2014. Odsouzení si napříč všemi věznicemi stěžovali, že přestaly být udělovány kázeňské odměny za úklid, aktivitu ve škole, aktivitu na pracovišti, apod. což snižuje šanci na přeřazení do lepší prostupné skupiny vnitřní diferenciací a na podmíněné propuštění. Objektivní **útlum četnosti kázeňských odměn** potvrzovali rovněž zaměstnanci věznic a tuto skutečnost odůvodňovali změnou kázeňského řízení, kterou přineslo NGR č. 70/2013, o kázeňském řízení u obviněných, odsouzených a chovanců, s účinností od 1. 1. 2014. Kázeňské řízení doznalo podle tohoto NGR podstatných změn a je administrativně náročnější jak pro navrhovatele kázeňského řízení, tak i pro osoby s kázeňskou pravomocí.

K demonstrování jevu snižování kázeňských odměn jsem vybrala údaje o kázeňském odměňování ze dvou navštívených věznic (Karviná, Jiřice).

Karviná

V dokumentu *Vyhodnocení kázeňské praxe u odsouzených v 1. pololetí 2014* je uvedeno, že v 1. pololetí roku 2014 bylo uděleno celkem 53 kázeňských odměn (a 9 kázeňských trestů). Pro srovnání, ve 2. pololetí roku 2013 bylo uděleno 100 kázeňských odměn (a 56 kázeňských trestů), což činí u kázeňských odměn pokles o 47 % (u kázeňských trestů pokles o 84 %). Ze získané dokumentace vyplývá, že běžně bylo ve věznici udělováno přibližně 100 odměn za půl roku (2. pololetí r. 2012: 124 odměn, 1. pololetí r. 2013: 102 odměn, 2. pololetí r. 2013: 100 odměn). Z uvedených čísel je patrný jejich skokový pokles, ke kterému došlo v roce 2014.

Jiřice

V dokumentu *Rozbor kázeňské praxe za rok 2014 Věznice Jiřice* je uvedeno, že ve věznici bylo v roce 2014 uděleno 404 kázeňských odměn, což představuje ve srovnání s rokem 2013 pokles o 72 % (dokument uvádí dokonce pokles o 80 %). V předchozích letech bylo uděleno vždy více než 1 000 odměn.

Rok	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Počet odměn za věznicí	404	1455	1574	1130	1181	1241

Abych vyloučila vliv počtu odsouzených ve věznici na celkový počet odměn ve věznici, porovnála jsem celkový počet odměn k početnímu stavu odsouzených ve věznici za roky 2009–2014.¹⁴⁰ Výsledkem je počet odměn na 1 odsouzeného ve věznici.

Rok	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Počet odměn na 1 odsouzeného	0,5	2,1	1,9	1,4	2,2	2,3

Z uvedeného vyplývá, že zatímco v předchozích letech statisticky každý odsouzený obdržel v kalendářním roce průměrně 2 odměny, v roce 2014 zůstala statisticky přibližně polovina odsouzených bez odměny a druhá polovina získala pouze 1 odměnu.

b) Kázeňské tresty

Ve své analýze jsem opět vycházela z dat, získaných ve věznicích. Vypovídací hodnota těchto dat je snížena tou skutečností, že portfolio odsouzených v jednotlivých věznicích se značně liší svým složením (nejen co do typů věznic, ale i samotné skladby odsouzených – např. recidivisté, prvotrestaní apod.). Přesto lze však z dat vypočítat určité trendy. **Všechny navštívené věznice vykazují útlum kázeňského trestání, obdobně jako výše popsaná praxe udělování kázeňských odměn.**

Změny v četnosti kázeňského trestání lze vhodně demonstrovat na příkladu Věznice Karviná, která zaznamenala výrazný pokles ukládaných trestů opět v meziročním srovnání mezi roky 2013 a 2014. Celkový meziroční pokles všech uložených kázeňských trestů byl 81 %.

Porovnájí-li se data z roku 2014 s těmi z roku 2013, je vidět podstatný rozdíl. Zatímco v roce 2013 připadal jeden kázeňský trest na 3,3 odsouzených, v roce 2014 připadal jeden kázeňský trest na 14,9 odsouzených. Celkový počet ukládaných kázeňských trestů (bez ohledu na druh kázeňského trestu¹⁴¹) tak poklesl 4,5krát.

140 Vězeňská služba ČR. Statistické hlášení VSČR [online]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/>.

141 § 46 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

Je pochopitelné, že VS ČR přistoupila k úpravě pravidel kázeňského řízení s ohledem na rozšíření možnosti soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.¹⁴² Z pohledu zaměstnanců s kázeňskou pravomocí je dané řízení co do preciznosti a s tím související administrativy náročnější. Vychovatelé (a další odborní zaměstnanci) mají vzdělání k zacházení s odsouzenými, což je jejich úkolem. Je otázkou nakolik lze po nich požadovat formulaci právně bezvadných správních rozhodnutí (rozhodnutí o uložení kázeňského trestu).

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji promítnout zvýšené nároky na vedení kázeňského řízení v supervizi těchto řízení právníkem věznic.**

Celkový útlum kázeňské praxe velmi pravděpodobně souvisí s výše popsanou novou vnitřní úpravou kázeňského řízení. Osobně jsem přesvědčena, že systém kázeňských odměn a trestů nemá být jediným motivátorem odsouzených a v útlumu kázeňské praxe nespátřuji v zásadě negativa. Nicméně této změny v kázeňské praxi si musí být vědomi i soudci, kteří nezřídka např. v rámci řízení o podmíněném propuštění formalisticky vyžadují několik kázeňských odměn pro to, aby vyhověli danému návrhu. Po desetiletí je zaběhlá praxe spočívající v tom, že odsouzení, kteří chtějí dosáhnout podmíněného propuštění, mají daleko větší naději v situaci, kdy mají vícero kázeňských odměn. Na tento systém hodnocení je dlouhodobě zvyklý i justiční systém. Tímto nechci vybízet k návratu k původní četné kázeňské praxi, ale k tomu, aby se změnou kázeňské praxe byli seznámení i soudci. Změna kázeňské praxe by se rovněž měla promítnout v hodnocení, která vypracovávají odborní zaměstnanci pro potřeby soudních řízení.

Generálnímu ředitelství VS ČR

- **Doporučuji zajistit, aby změna kázeňské praxe byla zohledňována v obsahu hodnocení zpracovávaného věznicemi pro potřeby soudu.**

Ministerstvu spravedlnosti

- **Doporučuji v rámci pravidelných porad s předsedy soudů předat soudcům informaci o změně kázeňské praxe ve věznicích.**

142 SVOBODA, Milan. K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení proti odsouzenému. Praha: Právní rozhledy, 13/2011, s. 476.

2) Soudní přezkum kázeňských trestů

Ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu zakotvuje soudní přezkum vybraných kázeňských trestů: propadnutí věci; umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení; celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů; umístění do samovazby až na 20 dnů a rozhodnutí o zabrání věci. Tato právní úprava je účinná od 1. 7. 2011.

S ohledem na obavy zákonodárce při přijímání této novely ze zahlcení soudů žalobami směřovanými proti kázeňskému řízení jsem se během systematických návštěv zajímala i o to, kolik žalob je v této souvislosti podáváno (kolik odsouzených napadne rozhodnutí v kázeňském řízení u soudu).

Přehled podaných žalob je centrálně¹⁴³ sledován teprve od roku 2014. Za tento rok byla žaloba proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podaná odsouzeným zamítnuta v 8 případech. Ve čtyřech případech soud navrhovateli vyhověl a rozhodnutí o uložení kázeňského trestu zrušil. Dalších 8 řízení nebylo v roce 2014 soudem rozhodnuto.¹⁴⁴

Z uvedeného vyplývá, že **obava ze zahlcení soudů žalobami odsouzených v souvislosti s kázeňským řízením se nenaplnila**. Odsouzení dávají podnět k přezkumu rozhodnutí v kázeňském řízení pouze v jednotkách případů.

Z dosavadní judikatury správních soudů lze vyčíst dva základní předpoklady aplikovatelné na kázeňské řízení. Především se nesporně a v souladu s dřívějším názorem ochránce¹⁴⁵ na kázeňské řízení použijí **základní zásady činnosti správních orgánů** uvedené v § 2 až § 8 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, a to navzdory výluce podle § 76 odst. 1 zákona o výkonu trestu.¹⁴⁶

Současně správní soudy ve své rozhodovací praxi zohledňují, že pro řádný výkon vězeňství je nezbytné, aby odůvodněně uložené kázeňské tresty působily výchovně i preventivně na ostatní odsouzené. Stejně tak soudy akceptují, že s ohledem na charakter daných rozhodnutí a s přihlédnutím k netypickým okolnostem, za nichž k jejich ukládání dochází a rovněž vzhledem ke lhůtám, ve kterých jsou správní orgány povinny rozhodnout, nelze na rozhodnutí v kázeňských věcech klást, co se jejich preciznosti týká, stejné nároky jako na rozhodnutí vydávaná ostatními správními orgány nebo soudy. Tento argument však v žádném případě nelze vykládat jako právo VS ČR **rezignovat na povinnosti**, aby jí vydaná rozhodnutí byla srozumitelná, logicky odůvodněná a vypořádala se s důkazy, které byly v řízení provedeny včetně povinnosti postupovat v řízení v souladu s procesními právy odsouzených tak, jak jsou jim garantována v obecně závazných právních předpisech.¹⁴⁷

Tyto dva základní předpoklady odůvodňují mé výše uvedené doporučení k tomu, aby kázeňská řízení podléhala určitému stupni **supervize právníka** věznice (srov. předchozí kapitolu b) Kázeňské tresty).

143 Odborem výkonu vazby a trestu generálního ředitelství VS ČR.

144 Data jsou za rok 2014. Zdroj: dopis ředitele odboru výkonu vazby a trestu č.j. VS 9/039/002/2015-50/OVVT/310.

145 Veřejný ochránce práv. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství. [on-line]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010 [cit. 21. 1. 2016]. Str. 137. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Vezenstvi.pdf

146 Srov. např. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. 1. 2015, čj. 30 A 84/2013-65.

147 Srov. např. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2015, čj. 30 A 97/2014-51.

XII) Zdroje

1) Právní předpisy¹⁴⁸

Všeobecná deklarace lidských práv.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (120/1976 Sb.).

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.).

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (10/2010 Sb. m. s.).

Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.).

Nařízením vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

148 Uvedené předpisy jsou dostupné in: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 1. 2016]. Vnitřní předpisy VS ČR jsou neveřejné.

2) Judikatura¹⁴⁹

Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kudła proti Polsku ze dne 26. října 2000, č. 30210/96.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Naumenko proti Ukrajině ze dne 10. února 2004, č. 42023/98.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Farbtuhs proti Lotyšsku ze dne 2. prosince 2004, č. 4672/02.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Rivière proti Francii ze dne 11. července 2006, č. 33834/03.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Grishin proti Rusku ze dne 15. listopadu 2007, č. 30983/02.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Slawomir Musiał proti Polsku ze dne 20. ledna 2009, č. 28300/06.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kaprykowski proti Polsku, ze dne 3. února 2009, č. 23052/05.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Jasinskis proti Lotyšsku ze dne 21. prosince 2010, č. 45744/08.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci De Donder a De Clippel proti Belgii ze dne 6. prosince 2011, č. 8595/06.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Cara-Damiani proti Itálii ze dne 7. února 2012, č. 2447/05.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci G. proti Francii ze dne 23. února 2012, č. 27244/09.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Melnītis proti Lotyšsku ze dne 28. února 2012, č. 30779/05.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Iacov Stanciu proti Rumunsku ze dne 24. července 2012, č. 35972/05.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci L. B. proti Belgii ze dne 2. října 2012, č. 22831/08.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Z. H. proti Maďarsku ze dne 8. listopadu 2012, č. 28973/11.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Savičs proti Lotyšsku ze dne 27. listopadu 2012, č. 17892/03.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Swennen proti Belgii ze dne 10. ledna 2013, č. 53448/10.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. G. proti Polsku ze dne 12. února 2013, č. 45705/07.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Zarzycki proti Polsku ze dne 12. března 2013, č. 15351/03.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Canali proti Francii ze dne 25. dubna 2013, č. 40119/09.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Grimailovs proti Lotyšsku ze dne 25. června 2013, č. 6087/03.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lankester proti Belgii ze dne 9. ledna 2014, č. 22283/10.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Semikhvostov proti Rusku ze dne 6. února 2014, č. 2689/12.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Helhal proti Francii ze dne 19. února 2015, č. 10401/12.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. 1. 2015, čj. 30 A 84/2013-65. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 1. 2016].

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2015, čj. 30 A 97/2014-51. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 1. 2016].

149 Všechna rozhodnutí ESLP jsou dostupná in: HUDOC Database [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné z <http://hudoc.echr.coe.int>

3) Literatura

COYLE, Andrew. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002, 160 s. ISBN 0-9535221-5-6.

COYLE, Andrew. *Řízení věznic v čase změn*. Praha, 2003, 110 s. ISSN 1213-9297. Vydáno jako příloha časopisu České vězeňství č. 1/2004.

DUŠEK, Libor. Hrozí opět přeplnění věznic? Predikce vývoje počtu vězňů v České republice. *Národohospodářský ústav AV ČR, Studie 13/2015*, 28 s. ISBN 978-80-7344-360-3.

ENGGIST, Stefan et al. *Good governance for prison health in the 21st century*. Copenhagen: World Health Organization, 2013, 32 s. ISBN 978-92-890-0050-5.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

MOLLER, Lars et al. *Health in prisons. A WHO guide to the essentials in prison health*. World Health Organization, 2007, 179 s. ISBN 978-92-890-7820-9.

MOTEJL, Otakar a kol. *Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 336 s. ISBN 978-80-7357-606-6.

MURDOCH, Jim. *The treatment of prisoners. European standards*. Strasbourg: Council of Europe, 2008, 402 s. ISBN 978-92-871-5927-4.

NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997, 140 s. ISBN 80-7179-177-6.

SVOBODA, Milan. Důkladné osobní prohlídky. *České vězeňství*. 2015, č. 2, s. 22–23. ISSN 1213-9297.

SVOBODA, Milan. K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení proti odsouzenému. *Praha: Právní rozhledy*, 13/2011, s. 476. ISSN 1210-6410.

ŠABATOVÁ, Anna. Proč máme stále přeplněné věznic? Zamyšlení nad trestní politikou ČR. *Fórum sociální politiky*. 2012, č. 2, s. 71–79. ISSN 1804-3070.

VAN ZYL SMIT, Dirk; SNACKEN, Sonja. *Principles of european prison law and policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, 496 s. ISBN 978-0-19-969331-3.

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

4) Online zdroje

EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou CPT vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014. [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/documents/cze/2015-18-inf-cze.pdf>

EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards. CPT/Inf (2015) 44. [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 18. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě CPT ve dnech 25. 3. až 2. 4. 2008. [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/report-cpt--czech-rep--2008-_czech_.pdf

EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 20. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

RADA EVROPY. Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům [online]. Štrasburk: Rada Evropy [cit. 15. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/Evropska_vezenska_pravidla_2006.pdf

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Zpráva z návštěv zařízení. Věznice. 2006 [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, s. 18. [cit. 26. 10. 2015]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2006/Veznice_2006.pdf

VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. Doporučení č. R (99) 22 členským státům ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob [online]. Štrasburk: Rada Evropy [cit. 1. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/vezenstvi/R_99_22_preplnenost_vezenskych_zarizeni.pdf.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Declaration on Prison Health as Part of Public Health [online]. Moscow: World Health Organization. [cit. 25. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/publications/pre-2005/moscow-declaration-on-prison-health-as-part-of-public-health>

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN